

MASTHUGGSKAJEN - EN DEL AV ÄLVSTADEN, GÖTEBORG

Hållbarhetsprogram Masthuggskajen

2017-06-12

ÄLV
STADEN

Förord

Masthuggskajen är en del av Älvstaden. Här skapas en hållbar stad – öppen för världen.

Utvecklingen av Masthuggskajen spelar en viktig roll i att nå Vision Älvstaden. Med den nya stadsdelen kommer Göteborgs stadskärna att växa västerut mot Majorna via Stigbergsliden. En naturlig koppling till vattnet skapas också från Linnégatan via Järntorget och ner till kajen. Dessutom kommer Masthuggskajen knyta samman den södra och den norra älvstranden och därmed stärka hela Göteborg.

Förväntningarna på Masthuggskajen är höga. Många har väntat länge på att området ska utvecklas, att befintligt ska kompletteras och att nytt ska komma till. Behoven är många och förutsättningarna är komplexa. En intensiv, tålmodig och utmanande samverkansprocess har genomförts för att infria dessa förväntningar. Detta Hållbarhetsprogram sammanfattar delvis detta arbete – målsättningarna och ambitionerna, hur vi jobbat hittills och hur samverkansprocessen ska fortsätta.

Samtliga deltagares kunskap och engagemang har varit en förutsättning för detta arbete. Stort tack till alla som deltagit och bidragit genom dialoger, utredningar, arbetsmöten och debatter. Nu börjar arbetet med att genomföra – äntligen!

Göteborg våren 2017

**Masthuggskajen är en del av Älvstaden.
Här skapas en hållbar stad – öppen för världen.**

Vy västerut från Stora Badhusgatan med Lagerhuset i förgrunden.

Innehåll

1 VISION ÄLVSTADEN	5
2 MASTHUGGSKAJEN	6
2.1 Masthuggskajens identitet	6
2.2 Hållbarhetsmål	8
2.3 Hållbarhetsprogrammet och Citylab Action	10
2.3.1 Syften med hållbarhetsprogrammet	10
2.3.2 Citylab Action	10
3 PROCESS FÖR INTEGRERAD HÅLLBARHETSSTYRNING	12
3.1 Samverkan som arbetsmetod	12
3.2 Organisering av arbetet	13
4 SAMVERKANSPROCESS FÖR GENOMFÖRANDET	15
4.1 Värdeskapande samverkan	16
4.1.1 Organisation	16
4.1.2 Process och arbetssätt	19
4.1.3 Säkerställande av genomförandet	21
4.1.4 Uppföljningsplan	23
4.1.5 Innovationsprocesser	24
5 IDENTITET I EN SAMMANHÅLLEN STAD	26
5.1 Mål 1 - På Masthuggskajen kan du komma som du är och vara den du vill. Styrkan ligger i kontrasterna	28
5.1.1 Funktionsblandning som skapar stadsmässighet	28
5.1.2 Gestaltning som förstärker identiteten	28
5.1.3 Strategi för konstnärlig utsmyckning	28
5.1.4 Inkluderande målpunkter med fokus på socialt utsatta grupper	29
5.1.5 Belysning	29
5.1.6 Målkonflikter och synergieffekter	29
5.2 Mål 2 - Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, vilja och kunna besöka Masthuggskajen	32
5.2.1 Utveckling av levande bottenvåningar	32
5.2.2 Kultur	33
5.2.3 Platsbyggnadsprocess Kommersen	33
5.2.4 Målkonflikter och synergieffekter	34
5.2.5 Innovationsområde	34
5.3 Mål 3 - Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, ha möjlighet att bosätta sig på Masthuggskajen	37
5.3.1 Tillkommande bostäder	37
5.3.2 Målkonflikter och synergieffekter	38
5.3.3 Innovationsområde	38

6 SAMSPEL I EN BRA STADS- OCH LIVSMILJÖ.....40

6.1	Mål 4 - På Masthuggskajen vill människor oavsett olikheter mötas och vistas utomhus under alla årstider och tider på dygnet	42
6.1.1	Platser och stråk	42
6.1.2	Skolmiljöer	43
6.1.3	Luftmiljö	43
6.1.4	Ljudmiljö	44
6.1.5	Dagsljus	44
6.1.6	Dagvattenhantering och klimatanpassning	44
6.1.7	Grönytor med ekosystemtjänster	45
6.1.8	Målkonflikter och synergieffekter	46
6.2	Mål 5 - På Masthuggskajen ska barn och unga kunna röra sig fritt, till fots och cykel mellan bostad, lek, förskola och skola	52
6.2.1	Barns rörelse i staden	52
6.2.2	Målkonflikter och synergieffekter	52

7 FRÄMJA HÅLLBARA LIVSSTILAR 54

7.1	Mål 6 - På och till Masthuggskajen är det lättast att färdas till fots, cykel eller kollektivt	56
7.1.1	Personmobilitet	56
7.1.2	Strategi för fordonsparkering	58
7.1.3	Målkonflikter och synergieffekter	58
7.2	Mål 7 - Energiprestandan i nyproduktionen på Masthuggskajen uppfyller Göteborgs klimatmål	60
7.2.1	Energianvändning och klimatpåverkan	60
7.2.2	Målkonflikter och synergieffekter	61
7.3	Mål 8 - På Masthuggskajen är det enkelt att återbruka, spara energi, dela och låna	63
7.3.1	Cirkulär ekonomi och delandetjänster	63
7.3.2	Återvinning	64
7.3.3	Informations- och kommunikationstjänster (IKT)	64
7.3.4	Resurseffektivt och miljöanpassat byggande	65
7.3.5	Målkonflikter och synergieffekter	65
7.4	Mål 9 - Det är enkelt att leva och verka klimatsmart på Masthuggskajen	68
7.4.1	Stöd till verksamheters hållbarhetsarbete	69
7.4.2	Fritid, rekreation och odling	69
7.4.3	Logistik för gods och avfall	69
7.4.4	Målkonflikter och synergieffekter	69

1 Vision Älvstaden

Vision Älvstaden styr stadsutvecklingen inom Älvstaden – centrala Göteborg på båda sidor om älven. Visionen togs fram genom en bred dialogprocess som varade under två år. Visionsarbetet kännetecknades av en interdisciplinär samverkan som involverade lokala och internationella experter, 2800 medborgare från stadens alla stadsdelar, barn och unga, näringsliv, akademi och en rad tjänstemän och politiker inom kommunens organisation. Visionen antogs av kommunfullmäktige 2012 och är ledstjärna för all utveckling i Älvstaden. Utvecklingen ska bidra till 25 000 bostäder och 45 000 arbetsplatser till år 2035–2040.

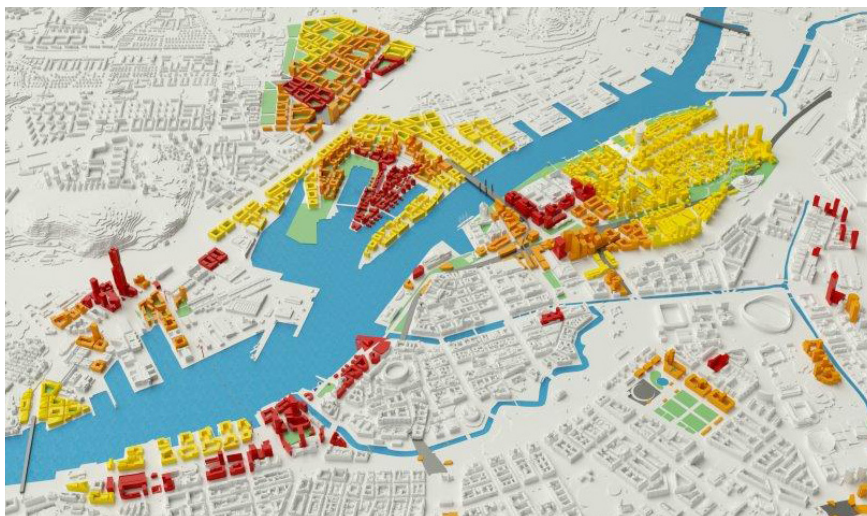
ÄLVSTADEN SKA UTVECKLAS TILL EN GRÖN OCH DYNAMISK INNERSTAD – ÖPPEN FÖR VÄRLDEN

Visionen innehåller tre strategier som sätter ramarna för utvecklingen.

- Hela staden** - Vi ska bygga samman staden över älven, staden ska helas fysiskt och socialt.
- Möta vattnet** - Vattnet ska vara närvarande i stadsrummet, det ska vara en tillgång för alla.
- Stärka kärnan** - Kunskap och idéer hos alla – stora som små – ska tas tillvara och utvecklas.

Visionen handlar inte enbart om vad som ska åstadkommas i Älvstaden utan synliggör även vikten av hur vi arbetar. För att möta de högt uppsatta ambitionerna som Vision Älvstaden beskriver måste arbetssättet utvecklas bland annat genom nya gränsöverskridande samarbeten och ökad delaktighet med civilsamhälle, näringsliv och akademi. Utvecklingen av Älvstaden ska ske genom en ständig läroprocess.

Översiktsbild över Älvstaden.

2 Masthuggskajen

Älvstaden ska bli en helhet och en del av hela staden. Varje delområde ska bidra till visionen utifrån sina egna utmaningar och tillgångar och möjligheter. För att värna om varje delområdes karaktär och uttryck behöver områdena få möjlighet att utvecklas parallellt med olika förutsättningar och tidsplaner.

Masthuggskajen som ligger i Älvstadens sydvästra del, strax utanför Göteborgs historiska stadskärna, är utpekad i Göteborg Stads översiktsplan som ett strategiskt utvecklingsområde. Idag utgörs Masthugget av hårdgjorda ytor och äldre bebyggelse. Området omges av stora trafikala barriärer och har stora utmaningar kopplat till buller och luftföroreningar. Masthuggskajen har emellertid också stora värden i form av ett starkt kulturliv, kulturmiljö, närhet till vattnet, blandade funktioner för många olika människor, god kollektivtrafik och en central lokalisering. Masthuggskajens komplexitet och nuvarande karaktär är en viktig utgångspunkt för områdets utveckling då ca 1300 nya bostäder och 6000 arbetsplatser ska skapas. Göteborgs Stad äger genom Fastighetskontoret och Älvstranden Utveckling AB stora delar av marken i området. Arbetet med Masthuggskajen drivs av Göteborgs Stad och ett konsortium bestående av Riksbyggen, Elof Hansson Fastigheter, Stena Fastigheter, Folkets Hus och NCC Property Development som i varierad omfattning äger fastigheter i området.

2.1 Masthuggskajens identitet

För utvecklingen av området har en målbild för Masthuggskajens identitet arbetats fram. Målbilden är en viktig utgångspunkt för samverkansprocessen och den som arbetet styrs emot. Identitetsskrivningen har arbetats fram i samverkan mellan konsortieparter och stadens förvaltningar baseras på olika utredningar bl.a. kopplat till kulturmiljö, dialoginsatser, projektidéer, marknads- och konceptanalyser, hållbarhetsanalyser med grunden i Vision Älvstaden

Masthuggskajen ska upplevas stimulerande framför imponerande. Förutsättningar för en stimulerande och kontrastrik plats skapas genom;

- **Tillåtande gestaltning;** där identiteten stötts av arkitekturen genom gestaltning av byggnader och platser; konstnärlig utsmyckning och inslag av det opolerade och lite ruffa; en stimulerande blandning som skapar en internationell känsla.
- **Mångfald;** Ett område, för människor oberoende av ålder och bakgrund, som erbjuder en mix i utbud/innehåll av allt från bostäder till arbetsplatser, exklusivt/billigt, ideellt & business, storskaligt & småskaligt, lokalt & internationellt, permanent & temporärt sida vid sida.
- **Kulturen;** förstärkning och utveckling av den redan idag starka kulturen samt möjliggöra utveckling av nya kulturformer.
- **Krockar;** kontrasten mellan det gamla och det nya görs till ett spännande möte.

”MASTHUGGSKAJEN - EN STIMULERANDE OCH KONTRASTRIK PLATS MED TILLÅTANDE VARDAGSKULTUR.”

Utvecklingen av Masthuggskajen handlar om att binda samman gammalt och nytt. Identiteten ska växa in i den befintliga strukturen och kännas som en självklar förlängning av Linné och Långgatorna.

Platsen har tidigare varit porten för en stor del av Sveriges exportindustri, och har en positiv och stark själ sprungen ur ett arbetar- och kulturhistoriskt perspektiv, som ska tas tillvara i det fortsatta utvecklingsarbetet.

Området kring Masthuggskajen är präglad av det tillåtande, socialt ansvarstagande och människor som bryr sig. Kulturens närvaro i området är en styrka och kan stärkas genom kreativa och nydanande idéer.

2.2 Hållbarhetsmål

Det finns nio projektmål som formulerar hållbarhetsambitionerna för utvecklingen av Masthuggskajen. Målen är klustrade under tre centrala hållbarhetsaspekter för Masthuggskajen:

- Identitet i en sammanhållen stad
- Samspel i en bra stads- och livsmiljö
- Främja hållbara livsstilar

De centrala hållbarhetsaspekterna och målen är framtagna utifrån en analys av Masthuggskajens specifika hållbarhetsutmaningar. Utgångspunkter har varit den lokala kontexten, platsens specifika utmaningar och möjligheter, lokala, nationella och globala mål, trendanalyser och tillgänglig kunskap. Valet av målområden har gjorts utifrån en risk- och möjlighetsanalys för projektet. De hållbarhetsområden där projektet riskerar att inte lyckas möta utmaningarna och där detta får stora konsekvenser för utvecklingen av Masthuggskajen har prioriterats. Dessa hållbarhetsområden har blivit målformuleringar för projektet. Målen speglar de hållbarhetsutmaningar som kräver extra omsorg, samverkan och innovationskraft för att förverkligas.

En förutsättning för god samverkan är en gemensam målbild och ett gemensamt åtagande för vilka kvaliteter projektet ska skapa. Hållbarhetsmålen arbetades fram tidigt i projektet och beslutades 2015 i konsortiets styrgrupp.

Masthuggskajens mål genomsyrar hela arbetet och används som huvudrubriker i hållbarhetsprogrammet. Till respektive mål finns en övergripande handlingsplan med åtgärder som tillsammans med projektspecifika handlingsplaner ska leda till att ambitionsnivåerna nås.

Övergripande tidplan för stadsutvecklingsprocessen för Masthuggskajen.

IDENTITET I EN SAMMANHÅLLEN STAD

1.

På Masthuggskajen kan du komma som du är och vara den du vill. Styrkan ligger i kontrasterna.

2.

Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, vilja och kunna besöka Masthuggskajen.

3.

Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, ha möjlighet att bosätta sig på Masthuggskajen.

SAMSPEL I EN BRA STADS- OCH LIVSMILJÖ

4.

På Masthuggskajen vill människor oavsett olikheter mötas och vistas utomhus under alla årstider och tider på dygnet.

5.

På Masthuggskajen ska barn och unga kunna röra sig fritt, till fots och cykel mellan bostad, lek, förskola och skola.

FRÄMJA HÅLLBARA LIVSSTILAR

6.

På och till Masthuggskajen är det lättast att färdas till fots, cykel eller kollektivt.

7.

Energiprestandan i nyproduktion på Masthuggskajen uppfyller Göteborgs klimatmål.

8.

På Masthuggskajen är det enkelt att återbruka, spara energi, dela och låna.

9.

Det är enkelt att leva och verka klimatsmart på Masthuggskajen.

2.3 Hållbarhetsprogrammet och Citylab Action

En central utmaning för hållbarhetsfrågorna har varit hur projektet ska arbeta för att möta ambitionerna. I tidigt skede identifierades ett behov av stöd för denna arbetsprocess. Sweden Green Building Council erbjöd genom Citylab Action ett processledningsverktyg som matchade Masthuggskajens behov av hållbarhetsstyrning i samverkan. Beslutet om att delta som ett av tolv pilotprojekt i Citylab Action med ambitionen att certifiera projektet togs av Masthuggskajens konsortium 2015

2.3.1 Syften med hållbarhetsprogrammet

Hållbarhetsprogrammet är ett styrande dokument som berör alla parter som deltar i utvecklingen av Masthuggskajen. Parterna har också bestämt att det gäller för all mark i området oavsett markägare. Hållbarhetsprogrammet kommer att biläggas avtal för genomförande, som omfattar såväl Göteborgs Stad som Masthuggskajens konsortium och eventuellt tillkommande aktörer. Programmet kommer att användas som underlag för marktilldelning. Hållbarhetsprogrammet är också en del i den redovisningen som sker inom ramen för certifieringen enligt Citylab Action.

Programmet har tagits fram under ledning av Älvstranden Utveckling AB och är en produkt av en bred samverkansprocess mellan Göteborgs Stads förvaltningar och bolag och Masthuggskajens konsortium. Hållbarhetsprogrammet innehåller hållbarhetsmål, tematiska ambitionsnivåer, handlingsplaner med åtgärder som återspeglar Masthuggskajens komplexa utmaningar.

Hållbarhetsprogrammet visar hur det fortsatta arbetet ska bedrivas. Projektet som helhet ska möta upp hållbarhetsprogrammets mål och åtgärder vilket innebär ett stort åtagande från alla parter, och kräver ett fortsatt utvecklingsdriv och samverkan. Programmet syftar därmed även till att fortsatt utveckla våra processer och är ett sätt att förankra, följa upp och utveckla vårt arbetssätt för att möta hållbarhetsambitionerna. En interdisciplinär samverkan och ökat deltagande från civilsamhälle, näringsliv och akademi kommer vara avgörande för att hitta lösningar kopplat till de mål vi ännu inte vet hur vi ska uppfylla – där ett större utvecklingsarbete krävs.

Framtagandet av hållbarhetsprogrammet har skett integrerat med utvecklingen av detaljplanen och kvalitetsprogrammet och andra viktiga dokument för projektet. Den gemensamma arbetsprocessen har levererat input till dessa i dokument.

2.3.2 Citylab Action

Masthuggskajen har jobbat enligt Citylab Action genom att delta i pilotomgången av det nationella programmet och använda Citylab Action Guide för hållbar stadsutveckling. Deltagandet i Citylab Action har bidragit till att hållbarhetsarbetet har gått från att drivas som en parallell process vid sidan av ordinarie projektarbete till att bli en integrerad del av arbetet. Under sex tillfällen har de 12 pilotprojekten träffats för att utbyta erfarenheter och kunskap samt fått stöd i arbetet med framtagandet av hållbarhetsprogram bland annat genom inspel från ledande nationell expertis.

Citylab Action

- Nationellt kompetensprogram, processledningsverktyg och guide för hållbar stadsutveckling med möjlighet till certifiering.
- Guiden omfattar hållbarhetsmål, önskade effekter och krav på processtyrning.
- Framtaget av Sweden Green Building Council i bred dialog med 50 samarbetspartners med representation från privata företag, kommuner, statliga verk och akademi.
- Programmet startade 2016 med 12 deltagande pilotprojekt och är ett forum för samverkan inom och mellan medverkande projekt. Programmet bidrar även med expertstöd kopplat till guidens innehåll.
- Under 2017 utvecklas certifieringsverktyg tillsammans med pilotprojektens deltagare och annan expertis.

Projektets ambition med deltagandet i Citylab Action är att:

- Utveckla processer för samverkan, uppföljning och lärande
- Få del av kunskap och erfarenheter från andra stadsutvecklingsprojekt och ledande experter
- Bidra till att utveckla hållbarhetsstyrning i stadsutvecklingsprojekt på nationell nivå
- Certifiera projektet

I Citylab Actions Guide för hållbar stadsutveckling är 10 övergripande hållbarhetsmål identifierade:

10 övergripande hållbarhetsmål

• God hälsa och välbefinnande	• Attraktivt stadsliv
• Jämlikhet och social sammanhållning	• Resurshushållning
• Delaktighet och inflytande	• Ingen negativ klimatpåverkan
• Trygg livsmiljö	• Ingen negativ miljöpåverkan
• Goda försörjningsvillkor	• Resiliens och flexibilitet

Genom projektmålen och Masthuggskajens framtagna identitetsskrivning inkluderas Citylabs övergripande hållbarhetsmål ur en lokal kontext och är anpassade till projektets specifika förutsättningar.

3 Process för integrerad hållbarhetsstyrning

Utvecklingen av Masthuggskajen har genomförts i en unik samverkansprocess där engagerade personer från byggherrar, kommunala förvaltningar och bolag gemensamt arbetat fram identitet och hållbarhetsmål, detaljplan, kvalitetsprogram och hållbarhetsprogram med handlingsplan. Dessa dokument utgör grunden för det förverkligande som nu ska följa. Förutom nedskrivna ambitioner, strategier och kvaliteter så har processen också byggt upp förtroende, tillit och lust att samverka mellan de ingående människorna och organisationerna vilket utgör en avgörande grundbult för ett framgångsrikt genomförande. Den fördjupade kunskap kring hållbarhetsfrågor och den bredare förståelsen för olika aktörers möjligheter att bidra till den hållbara staden har utökats under processens gång och en förflyttning av ambitionsnivån är ett tydligt resultat av de gemensamma arbetsprocessen.

Utvecklingsprocessen för Masthuggskajen har pågått i flera faser och hållbarhetsarbetet har utvecklats successivt till att bli helt integrerat i projektarbetet och när hållbarhetsmål och viktiga kvaliteter utgör grund för vägval och beslut. Med integrerad hållbarhetsstyrning menar vi att vi har en gemensam tydlig process som möjliggör för samtliga parter att bidra optimalt. Integrerad hållbarhetsstyrning innebär också att de sociala, ekonomiska och ekologiska aspekterna alla är synliga i arbetet oavsett tematisk fråga t ex bostadsinnehåll dagvattenhantering, transporter eller levande bottenvåningar. Det är när vi lyckas hitta de hållbara lösningarna som vi skapar individnytta, affärsnytta och samhällsnytta samtidigt.

3.1 Samverkan som arbetsmetod

Hållbar stadsutveckling är en komplex uppgift som kräver att frågor belyses ur många olika perspektiv för att fånga konsekvenser, målkonflikter, synergier och hitta hållbara lösningar. För det krävs samverkan mellan ett stort antal aktörer som har olika roller i stadsbyggnadsprocessen. En förståelse för varandras roller och en gemensam målbild som samtliga är dedikerade till är avgörande förutsättningar för en lyckad samverkansprocess.

I Masthuggskajen utgör den gemensamma målbilden, identiteten, och de nio hållbarhetsmålen grunden för samverkan. Citylab Action har fungerat som processtöd i arbetet där Guide för hållbar stadsutveckling bidragit till helhetsyn både vad gäller tematiska frågor och processtyrning. Deltagandet i det nationella programmet tillsammans med elva andra projekt har skapat värde genom fördjupad kunskap, nya nätverk, överföring av erfarenheter mellan projekten och varit ett forum för att lyfta och få hjälp med knäckfrågor vi haft i Masthuggskajen och ett sätt att dela med oss av våra framgångsfaktorer.

Kontinuerliga konsekvensbedömningar

I utvecklingen av detaljplanen har flera metoder och verktyg används för att

integrera hållbarhetsfrågorna och påverka planens utformning för att uppnå identiteten och hållbarhetsmålen. I arbetet med detaljplanen har systematiska konsekvensbedömningar mot hållbarhetsmålen genomförts för olika strukturlösningar. Projektet har också arbetat med att i olika faser identifiera de knäckfrågor som är särskilt utmanande och samtidigt centrala för hållbarheten. Vid utvecklingen av området har avvägningar och kompromisser gjorts i syfte att inom en tajt tidplan åstadkomma stadsutveckling med höga och realistiska hållbarhetsambitioner.

Barnperspektivet har varit en viktig planeringsförutsättning genom hela arbetet ända sedan de inledande parallella arkitektuppdragen just eftersom området har många brister utifrån det perspektivet idag med barriärer och avsaknad av miljöer för barn. Arbetet har strävat efter att integrera barnperspektivet i alla processer som har stor påverkan på stadsmiljökvaliteter för barn. För att sätta extra fokus på frågorna har en gedigen barnkonsekvensanalys gjorts där resultatet påverkat detaljplanen och blivit åtgärder i hållbarhetsprogrammets handlingsplan.

Målkonflikter och synergieffekter

Arbetet med detaljplan, kvalitetsprogram och hållbarhetsprogram har skett på olika håll i interdisciplinära team, s.k. temagrupper. För att fånga målkonflikter och synergier kontinuerligt har en koordineringsgrupp haft ett övergripande ansvar löpande som kompletterats med workshops i helgrupp där temagrupperna presenterar resultat och förslag och den samlade kompetensen identifierat målkonflikter och/eller synergieffekter med andra förslag och inriktningar. Arbetet har resulterat i att vägval och kompromisser har kunnat göras medvetet på bra grunder och gett möjlighet att hantera och fördjupa arbetet med särskilt viktiga knäckfrågor.

Svårigheter i samverkansprocessen har varit uthållighet och ork att samverka även när det sker bakslag i detaljplaneprocessen som projektet inte själv råder över. En annan utmaning har varit att ha ett dynamiskt arbetssätt som både kan gasa och bromsa och på så sätt parera att tidplaner förskjuts och att förutsättningar förändras. De erfarenheterna har lett till att samverkan och organisering av arbetet blivit ett fokusområde i sig inom projektet som det ständigt arbetas med i syfte att skapa bra förutsättningar för det gemensamma arbetet.

3.2 Organisering av arbetet

Ett viktigt verktyg i samverkansprocessen har varit en tydlig plan för organisering, bemanning och fördelning av arbetsuppgifter och ansvarsområden. I den planen fördelades arbetet i nio olika teman, se figur (utförligare beskrivning av temagrupperna finns i bilaga A).

En koordineringsgrupp inrättades med uppdrag att koordinera arbetet och säkra framdriften. Arbetsuppgifter, frågor och ansvarsområden tog utgångspunkt i projektets hållbarhetsmål, potential och utmaningar samt Citylab Actions 17 fokusområden och fördelades i dessa nio teman. Varje tema fick en uppdragsbeskrivning och deadlines för olika delleranser till detaljplan, kvalitetsprogram och hållbarhetsprogram.

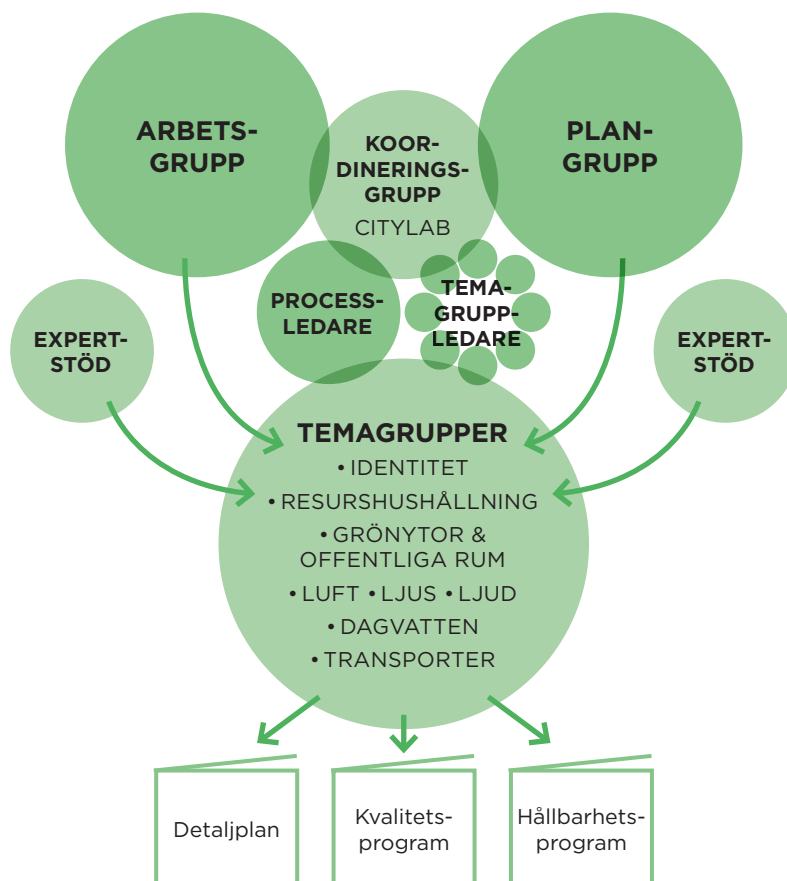
Temagrupper och koordineringsgrupp

De nio temagrupperna utsåg en temaledare för respektive tema. Bemanningen i grupperna utgick ifrån vilka kompetenser som kunde bidra i frågorna och deltagarna var både byggherrar, förvaltningar och externa experter. Den gemensamma devisen var "bidra och inte bevaka". Temagruppernas arbete stöttades av processledare väl insatta i Citylab Action och med uppdrag att skapa överhörning mellan grupperna. Processledarna ingick i koordineringsgruppen dit de rapporterade temagruppernas arbete.

Ledningsgrupp för arbetet

Koordineringsgrupp Citylab fungerar som ett utskott till konsortiets ledningsgrupp (arbetsgruppen) och plangruppen. Arbetsgruppens arbete leddes av Älvstrandens Utveckling via projektchef, projektledare samt processledare för social hållbarhet och ansvarig för Citylab. I arbetsgruppen deltog också projektansvariga från respektive konsortiepart samt konsortiekoordinator.

Samverkan mellan staden och byggherrarna har grundat sig i en modell där det Älvstrandens Utveckling bildat ett konsortium med byggherrarna och därmed skapat en brygga mellan stadens offentliga organisation och privata fastighetsutvecklare. Syftet har varit att klara planering och genomförande med hög kvalitet och högt tempo genom att bilda en gemensam organisation, målbild, budget och arbetsprocess för projektet. I grunden regleras samverkan i avtal mellan parterna, men till vardags utgörs det av samarbete mellan människor från de olika organisationerna.

4 Samverkansprocess för genomförandet

Detta avsnitt syftar till att beskriva den gemensamma process som Masthuggskajens samtliga parter vill arbeta enligt i det fortsatta samarbetet för utveckling och byggnation av området. Ett flertal delar lägger grunden för samverkan i genomförandet av Masthuggskajen; Vision Älvstadens modell för stadsutveckling, konsortiemodellen via Älvstranden Utveckling AB, processtyrning i Citylab Actions Guide för hållbar stadsutveckling, processen under planeringsskedet samt deltagarnas egna erfarenheter av tidigare framgångar och motgångar i samverkansprocesser på olika håll.

MÅLSÄTTNING:

Masthuggskajens samverkansprocess är värdeskapande för alla ingående parter. Med gemensam drivkraft förverkligar vi identiteten och processen blir en förebild för framgångsrik samverkan som sprids i våra organisationer och nationellt.

INRIKTNINGAR:

- Processen är målstyrd, utvecklingsinriktad och skapar drivkraft
- Jämlik behandling av intressenter och deras önskemål är grundläggande
- Tydlig struktur, delat ansvarstagande och transparenta beslutsvägar gör processen effektiv och möjliggör för dess olika kompetenser att bidra optimalt
- Processen möjliggör organisatoriskt lärande genom öppenhet, reflektion, erfarenhetsåterföring och kunskapsdelning inom och utom projektorganisationen
- Processen är flexibel och dynamisk och kan hantera förändrade förutsättningar

En målsättning och fem inriktningar är formulerade för den fortsatta samverkansprocessen.

4.1 Värdeskapande samverkan

I masthuggskajen har vi identifierat att värdeskapande samverkan uppnås när den gemensamma kraften och kompetensen från olika aktörer resulterar i att vi kan lösa de komplexa utmaningarna med hög kvalitet. Det innebär också att samtliga parter och kompetenser utnyttjas optimalt, framdriften är positiv och det finns ett kontinuerligt lärande som stärker de deltagande individerna och organisationerna. Samverkan för genomförandefasen har utformats gemensamt mellan Göteborgs stads förvaltningar och bolag och konsortiet genom workshops, intervjuer och samtal inom ramen för Citylab-processen i Masthuggskajen. Nedan beskrivs den i delarna; Organisation, Process och arbetssätt, Säkerställande av genomförande och Innovationsprocesser.

4.1.1 Organisation

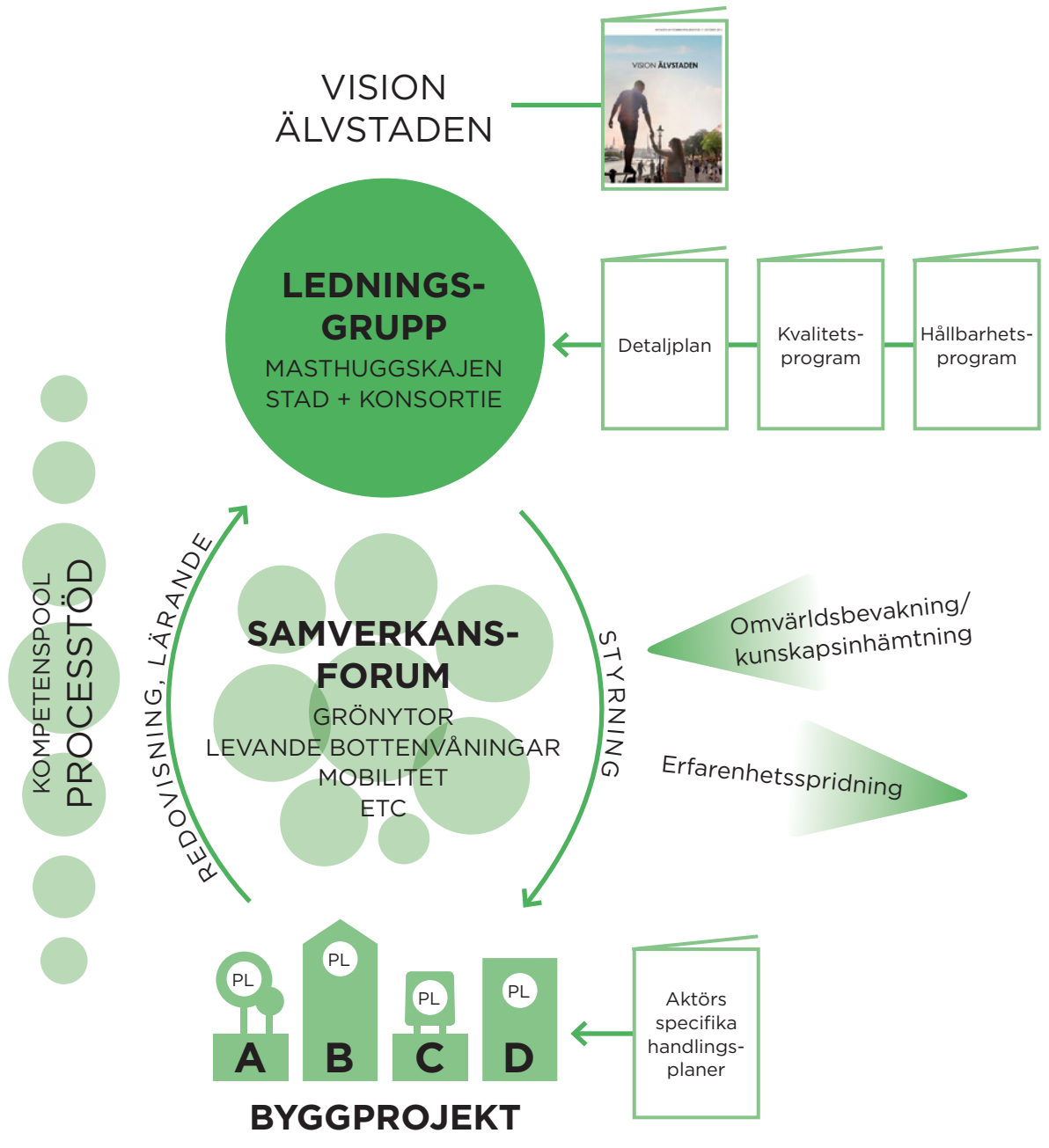
För att möta den komplexitet som utvecklingen av Masthuggskajen innebär krävs många diversifierade kompetenser och roller från olika inblandade parter; en interdisciplinär samverkansprocess är helt enkelt nödvändig.

Nyckelfunktioner i organisationen

En tydlig struktur ska skapa ordning och reda för aktörerna som deltar i samverkansprocessen genom att det är tydligt och transparent med vilka frågor som hanteras i olika forum och vilka som deltar i arbetet. Detta uppnås genom att ständigt kunna kommunicera en uppdaterad struktur av hur arbetet är organiserat.

Projektet inrättar en ”projektövergripande ledningsgrupp” med övergripande ansvar för genomförandet och måluppfyllelsen, se tabell 1. Ledningsgruppen kompletteras med mindre temagrupper/delprocesser där frågor som kräver samverkan bryts ned och bearbetas. Organiseringen av arbetet kan ske utifrån tematisk indelning, geografiska delområden eller processkedan.

Ett gestaltningsråd inrättas med syfte att gemensamt säkerställa identiteten i gestaltningen och kvaliteterna i Masthuggskajens kvalitetsprogram och Hållbarhetsprogram. Rådet består av konsortieparter, Trafikkontoret, Park- och naturförvaltningen samt Parkeringsbolaget och eventuellt tillkommande aktörer. Rådet leds av Stadsbyggnadskontoret som i samråd med Älvstranden värderar och godkänner skisser och projekteringsförslag utifrån identitetskrivelse och kvalitetsprogrammets gestaltningsprinciper samt hållbarhetsprogrammets mål. Rådet förväntas ge effekt genom att producera en sammanhållen ambitiös gestaltning som stärker identiteten.

Tabell 1 Beskrivning av nyckelfunktionerna i organisationen och deras huvudsakliga ansvar och bemanning.

Funktion	Ansvar och fokus	Bemanning
<p>Projektövergripande ledningsgrupp</p>	<p>Ledningsgruppens huvudsakliga ansvar och uppgifter är säkerställa identiteten, måluppfyllelse, tid, kvalitet, ekonomi, organisation & samverkan samt lärande och uppföljning.</p> <p>Gruppen ansvarar också för kontinuerligt arbetet med konsekvensbedömningar, hantering av målkonflikter och synergier, liksom risker och riskhantering.</p> <p>Hållbarhetsprogrammet och dess handlingsplan, Kvalitetsprogram, utbyggnadsplan m.fl. är viktiga verktyg. Gruppen ansvarar också för ev. certifiering.</p>	<p>Konsortie- och staden-gemensam grupp. I ledningsgruppen ingår samtliga organisationer som har ansvar för och mandat att påverka genomförandet, från både stadens förvaltningar och kommunala och privata byggherrar.</p> <p>Processledare hållbarhet samt ansvarig Citylab ingår i gruppen med expertkompetens för hållbarhet och processledning.</p>
<p>Gestaltningråd</p>	<p>Säkerställa identiteten i gestaltningen av den byggda miljön; kopplingen mellan byggnader och allmän plats inkl. belysning och konstnärlig utsmyckning samt andra relevanta delar av kvalitetsprogram och hållbarhetsprogram.</p>	<p>Leds av stadsbyggnadskontoret i samverkan med Älvstranden. Deltagare från konsortieparter, berörda förvaltningar samt specialistkompetens vid behov.</p>
<p>Citylab koordineringsgrupp</p>	<p>Säkerställa att arbetet fortsatt bedrivs enligt Citylab Action och att certifiering möjliggörs. Arbetsleda och koordinera tematiska grupper vid genomförandet av handlingsplanens åtgärder.</p> <p>Särskilt fokus på innovationsområdena samt uppföljning och lärande.</p>	<p>Processledare, projektledare, konsortiekoordinator och ansvarig Citylab m fl.</p>
<p>Temagrupper</p>	<p>Aktivt arbeta fram förslag och lösningar på gemensamma frågeställningar. Samt bidra till samordning av implementering av gemensamma lösningar.</p>	<p>Bemannas utifrån kompetensbehov och beroenden. Temaledare utses alltid. Resurssätts med personer från förvaltning, byggherre och vid behov extern expertis.</p>
<p>Delprojekt/ byggprojekt</p>	<p>Delprojekten ansvarar för att verkställa åtgärder som bidrar till uppfyllelse av hållbarhetsprogrammet. Delprojekten ansvarar för att bryta ned och omsätta projektgemensamma styrdokument i konkreta fysiska lösningar likväl som arbetssätt och affärsmodeller.</p>	<p>Projektledare eller motsvarande samt övrig projektorganisation. Respektive ansvarar för sin projektorganisation.</p>

4.1.2 Process och arbetsätt

De gemensamma resultaten som kan åstadkommas genom att arbeta tillsammans står i fokus. För att möta målsättning och inriktningar för samverkansprocessen har följande delar identifierats som viktiga; *ledning och koordinering, verktyg för gemensamt ansvarstagande, samt lärande och erfarenhetsåterföring.*

Några exempel på frågor som har identifierats som viktiga att samverka kring är levande bottenvåningar, utbyggnadsordning, dagvattenhantering, belysning, bygglogistik och logistik under byggtiden, projektekonomi samt gestaltning och utformning.

Ledning och koordinering

Den projektövergripande ledningsgruppen kommer att ha ett särskilt ansvar för ledning och koordinering av projektets alla delar. Koordineringsgrupp Citylab kan användas som en funktion för att bistå i detta arbete. De processer som påverkar uppfyllandet av identiteten är särskilt viktiga att leda och koordinera. Hit hör gestaltning och konstnärlig utsmyckning, kommunikation, platsbyggnadsprocess, levande bottenvåningar m fl. En konkret plan för arbetet kommer att arbetas fram gemensamt.

De övergripande målen med projektet, identiteten och hållbarhetsmålen, samt målsättningar om tid och ekonomi utgör ett ramverk för projektutveckling och beslutsfattande i samtliga delprocesser och delprojekt i Masthuggskajen eller i direkt koppling till Masthuggskajen. Beslutsmandat och ansvar ska fördelas på de olika grupperingarna i syfte att uppnå effektivitet i organisationen samtidigt som kvalitet säkras. När större beslut fattas ska underlaget tydligt redovisa för hur beslutet leder mot identiteten och hållbarhetsmålen eller hur eventuell risk för att det motverkar måluppfyllelse ska hanteras.

En annan viktig koordineringsprocess är den mot andra projekt och processer i Göteborg som påverkar Masthuggskajen. Det är primärt projektets ledningsgrupp som har till uppgift att identifiera och koordinera på denna nivå, men något som varje aktör bidrar till genom sina egna aktiviteter och nätverk.

Älvstaden-organisationen utgör en viktig funktion i koordineringen inom Göteborgs stad både vad gäller innehåll likväl som resursfördelning och tidplaner för de olika projekten inom Älvstaden. Älvstaden-organisationen behöver också ta ett större koordinerande ansvar för utvecklings- och innovationsarbete som görs i delprojekten i syfte att stärka arbete och ta vara på synergieffekter. Stadens förvaltningar och bolag, särskilt Älvstranden Utveckling i sin roll som processledare för Södra Älvstranden, har ansvar för samordning och dialog med Älvstaden-organisationen.

Verktyg för gemensamt ansvarstagande

Masthuggskajens hållbarhetsmål och identitet beskriver de effekter projektet strävar efter att uppnå. Hållbarhetsmålen och identiteten ska arbetas in i all projektutveckling. Några verktyg för att stötta det arbetet har identifierats.

Indikatorer

De mest avgörande kvaliteterna för måluppfyllelse ska identifieras och uppfölj-

ningsbara mått eller indikatorer sätts. Dessa blir ramverk som inte får förhandlas bort i något led.

Utvecklad budget- och projekteringsprocess för allmän plats

Älvstranden tillsammans med stadens förvaltningar tar ett helhetsgrepp kring exploateringsekonomi utbyggnaden av allmän plats. I Masthuggskajen är ambitionen att inom staden ha en gemensam budget för utbyggnad av allmän plats som möjliggör gemensamt ansvarstagande för helheten och för de kompromisser som kan behöva göras längs vägen. Syftet är att skapa förutsättningar för helhetslösningar och möjliggöra de mångfunktionella ytor som ska skapas i Masthuggskajen där den traditionella arbetsuppdelningen inte fungerar. Tillsammans vill förvaltningarna skapa nya arbetssätt för projektering och utbyggnad av allmän plats. Trafikkontoret och Park- och naturförvaltningen tillsammans med Älvstranden Utveckling och Fastighetskontoret är nyckelaktörer som ska ta fram ett gemensamt ramverk för samverkan både vad gäller process, kvalitetssäkring, budget, avtal, driftsekonomi och uppföljning. Samverkande parter är andra byggande organisationer och ledningsägare.

Utbyggnadsplan

Konsortiet och staden ska ha en gemensam utbyggnadsplan för området. Utbyggnadsplanen är identifierad som ett mycket viktigt verktyg för ett lyckat genomförande både ur stadsmiljömässiga och ekonomiska aspekter såväl som för användare av stadsmiljön och byggande organisationer. Utbyggnadsplan omfattar utbyggnadsordning med tider, bygglogistiklösningar, säkerställande av framkomlighet under byggtiden, trygghet och säkerhet för tredje man, bibehållna förutsättningar för affärsidkare och befintliga verksamheter i området. Utbyggnadsplanen synkroniseras med och ger förutsättningar för till exempel temporära åtgärder, platsbyggnadsprocess och tillfälliga levande bottenvänningar.

Lärande och erfarenhetsåterföring

I ett långt stadsutvecklingsprojekt som Masthuggskajen är det helt naturligt att personer byts ut, organisationer tillkommer och lämnar. Med det som en förutsättning så är det organisatoriska lärandet och organisatoriska minnet avgörande för projektets ständiga förbättring. Organisationer utgörs av individer varför lärandet i grunden hänger på att individer lär och får erfarenheter som omsätts till handling. I en projektorganisation som består av många olika individer och organisationer behövs sammanhållande struktur och systematik för lärande och kunskapsuppbyggnad. Exempel på det är allt från kick-offer när nya deltagare kommer in där projekthistorik presenteras, små möten projektkollegor emellan, beslutsloggar, visuellt material tex film. En ständig närvaro av den gemensamma identiteten och hållbarhetsmålen är avgörande.

En plan för lärprocessen ska tas fram. Det kan handla om att aktiviteter som kontakt med akademi och institutioner, omvärldsbevakning, föreläsningar eller studiebesök, för att lära av andra projekt och städer. Lärandeprocess handlar lika mycket om redovisningar och workshops där de deltagande parterna lär varandra och lär av varandra. Processen förutsätter en aktiv öppenhet, generositet och transparens med idéer och lösningar från alla liksom nyfikenhet och inkluderande arbetssätt för att kunna implementera och omsätta den kunskap som genereras.

4.1.3 Säkerställande av genomförandet

Förutsättningarna för att genomföra hållbarhetsprogrammet stärks genom att framtagandet har skett i bred samverkan mellan byggaktörerna, stadens förvaltningar och experter. Samverkansprocessen ger goda förutsättningar för att ambitionsnivåerna och åtgärderna är förankrade, realistiska och ekonomiskt hållbara för alla parter.

Aktörsspecifika handlingsplaner

Hållbarhetsprogrammet ska realiseras i varje projekt som genomförs i Masthuggskajen genom att det bryts ned i aktörsspecifika handlingsplaner. Byggprojekten kommer att vara av varierande karaktär beroende på om de handlar om att bygga om eller bygger nytt, och beroende på om det är park, skola, hotell, bostäder, kontor, parkeringsanläggning, gata, hållplatser eller vårdbyggnader som byggs.

Hållbarhetsprogrammets ambitionsnivåer och åtgärder ska implementeras i delprojekten via aktörsspecifika handlingsplaner. Det innebär att respektive genomförande organisation bryter ned de delar av Hållbarhetsprogrammet som är applicerbara på sitt projekt och beskriver hur det projektet bidrar till den totala måluppfyllelsen och samverkansprocessen. Handlingsplanen ska också beskriva hur aktören ska organisera sig internt och bemanna sin projektorganisation, hur man avser arbeta med utveckling och innovation, hur och med vilka man ska föra dialog samt hur styrningen ska säkerställas i t ex i upphandlingar, avtal och uppföljningar. Respektive aktör har ansvaret för att kommunikation och förankring av gemensamma beslut görs i den egna organisationen. För att detta ska vara möjligt behöver de hierarkiska strukturerna inom respektive organisation stödja den gemensamma organiseringen i syfte att nå samverkansorganisationens gemensamma mål.

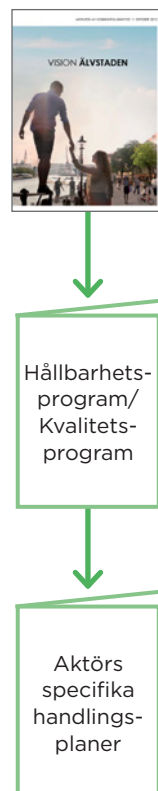
De aktörsspecifika handlingsplanerna, som bör vara inbakade i respektive projektplan eller motsvarande, ska redovisas för projektgruppen och få godkänt av Älvstranden Utveckling. Älvstranden har ett ansvar för att säkerställa helheten och att stötta parterna i framtagandeprocessen genom att till exempel identifiera behov av stödjande processer för knäckfrågor som lyfts av många parter.

Marktilldelning som incitament för genomförande

Utvecklingen av Masthuggskajen sker i bred samverkan mellan stadens förvaltningar, bolag och privata byggaktörer som i varierade grad äger mark och fastigheter inom planområdet. Staden äger en betydande del av den mark som ska bebyggas i projektet.

Inför arbetet med detaljplanestart (2014) skrevs ett samverkansavtal där 175 000 BTA byggrätter fördelades mellan konsortieparterna. Älvstranden reserverade 33 000 BTA byggrätter för senare markanvisning.

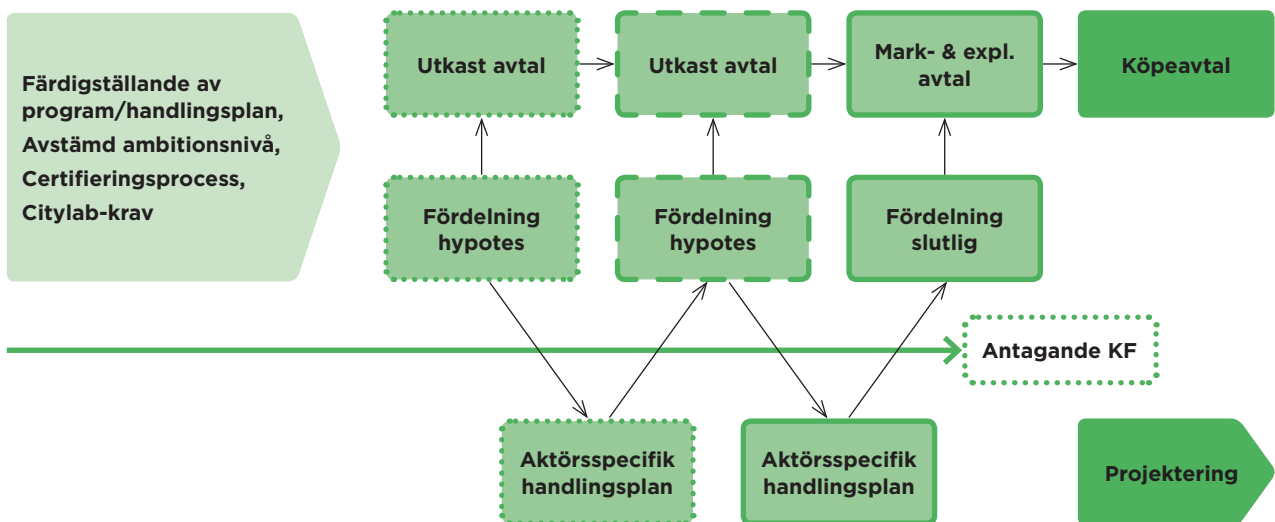
2016 skrevs ett tilläggsavtal i konsortiet där fördelning av ökad BTA byggrätter som skapas inom projektet genom ökad exploatering¹ fördelas till konsortieparterna utifrån villkoret att Vision Älvstaden förverkligas i projektet.

¹ I detaljplanen möjliggörs ca 293 000 BTA byggrätter.

Kvalitetsprogrammet och Hållbarhetsprogrammets mål och åtgärder utgör den gemensamma konkretiseringen av Vision Älvstaden på Masthuggskajen. Byggaktörerna i konsortiet får del av ökningen av byggrätter genom att visa hur hållbarhetsprogram och kvalitetsprogram förverkligas i aktörsspecifika handlingsplaner. Handlingsplanerna av Älvstranden med projektgruppen som referensgrupp.

Framtagandet av varje byggaktörs projektspecifika handlingsplan sker parallellt med framtagandet av mark- och exploateringsavtal, se figur. Varje part arbetar med en hypotes om tilldelning enligt tilläggsavtalet och visar genom kontinuerliga avstämningar med projektgruppen och Älvstranden Utveckling hur hållbarhetsprogrammet omsätts i de aktörsspecifika handlingsplanerna. För att få ta del av de tillkomna byggrätterna från ska handlingsplanerna visa byggaktörens konkretisering för hela sitt projekt inklusive redan tilldelade byggrätter och de byggrätter som skapas på egen ägd mark. Hållbarhetsprogram och kvalitetsprogram överenskommes alltså för all byggnation inom området, oavsett vilken mark de byggs på. Det gäller också alla eventuella tillkommande aktörer i området och Älvstranden Utveckling tillsammans med Fastighetskontoret ansvarar också för att det säkras genom markanvisningsprocessen.

Figuren beskriver schematiskt processen för framtagande av aktörsspecifika handlingsplaner som en del av avtalsprocessen.

Genomförande av hållbarhetsprogrammet i stadens förvaltningar
Hållbarhetsprogrammet omsätts av stadens förvaltningar i genomförandet. Fastighetskontoret kommer i dialoger med stadens genomförande förvaltningar begära att förvaltningar visar handlingsplaner där ambitionerna i hållbarhetsprogram och kvalitetsprogram säkerställs. Handlingsplanerna kommer att biläggas Fastighetskontorets genomförandeavtal med berörda förvaltningar. Att staden gör åtaganden utifrån hållbarhetsprogram och kvalitetsprogram på samma nivå som konsortieparterna är avgörande för att skapa engagemang i genomförandet hos de privata byggaktörerna. Älvstranden Utveckling och Fastighetskontoret kommer samverka i ledningen av projektet. Denna samverkan kommer att beskrivas i ett genomförandeavtal mellan fastighetskontoret och Älvstranden Utveckling där ansvar och mandat för genomförandet delegeras till Älvstranden.

Certifiering enligt Citylab Action

Den gemensamma ambitionen är att Masthuggskajen ska certifieras enligt Citylab Action. Certifieringen är ett verktyg som i sig ska bidra till att säkra uppfyllelse av hållbarhetsmålen och genomförandet av handlingsplanerna. Den bidrar också till att stötta projektet i arbetet med samverkansprocesser, innovationsdriv och delaktighet.

Redovisning sker enligt Guide för hållbar stadsutveckling. Första steget är att bli del-certifierat för planeringsskedet och att sedan behålla den certifieringen genom årlig hållbarhetsredovisning till SGBC. Certifiering och redovisning på övergripande projektnivå för Masthuggskajen som helhet innebär givetvis att samtliga delprojekt måste bidra både till måluppfyllelse inom respektive projekt samt redovisning av relevanta delar under projektets gång.

4.1.4 Uppföljningsplan

Uppföljning av Hållbarhetsprogrammet kommer att ske kontinuerligt och involvera flera olika roller och delar av projektorganisationen.

De aktörsspecifika handlingsplanerna är grunden för uppföljning ihop med projektredovisningar. Här skapas ett tillfälle att visa hur man löst frågeställningarna. Redovisningar sker kontinuerligt men viktiga moment är tex före marktilldelning och inför bygglov.

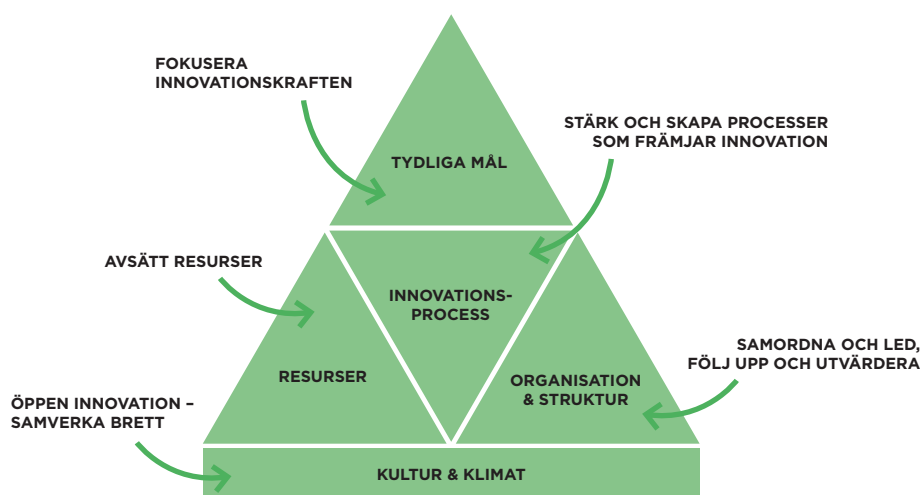
En kontinuerlig och strukturerad översyn av åtgärderna i den övergripande handlingsplanen kommer också att vara nödvändig eftersom utbyggnadstiden är lång. Analys av om åtgärder ger önskad effekt och därmed är rätt är en viktig del och att då ersätta åtgärder med förbättrade förslag i syfte att nå bättre och effektivare måluppfyllelse.

Citylabs certifieringskrav är en viktig del av uppföljning och redovisning på projektövergripande nivå. Självutvärdering av måluppfyllelse och åtgärders verkställande och resultat, samverkansprocessen, samt reflektion och utvärdering av innovationsområdena och lärdomar från andra Citylab-projekt kommer att ske genom gemensamma aktiviteter såsom regelbundna uppföljningsworkshops flera gånger per år där samtliga aktörer deltar. En årlig hållbarhetsredovisning ska tas fram som också används som redovisning mot SGBC.

4.1.5 Innovationsprocesser

Socialt blandat boende och *Levande bottenvåningar* de två utpekade utmaningarna där nytänkande arbetssätt krävs för att komma fram med bättre modeller som kan möta den hållbara stadens behov. De är de enskilt viktigaste åtgärderna i projektet för att adressera integrationsutmaningen. Arbetet hittills har identifierat tre huvudsakliga utmaningar för *Levande Bottenvåningar*; mixen av innehåll, ekonomiska förutsättningar och modeller och samverkansformer för förvaltningsskedet.

För att kunna driva ett framgångsrikt innovationsarbete behöver ett antal förutsättningar finnas på plats. Figuren nedan är från arbetet med Göteborgs Stads Innovationsprogram.

Framgångsfaktorer för ett lyckat innovationsarbete. Figuren är inspirerad av arbetet med Göteborgs Stads Innovationsprogram.

Innovationsprocessen för *Levande bottenvåningar* är inspirerad av designprocesser där behoven står i centrum för de fortsatta stegen och för lösningarnas utformning. Det första steget är behovsanalys för att förstå både behov men också förutsättningar och knäckfrågor. När behov och knäckfrågor är identifierade kartläggs aktörer och team bildas med kompetenser som kan bidra till lösningar på problemen. Teamen kan utveckla idéer som sedan prototyper kan löpande testas mot behoven. Det som fungerar kan implementeras. Arbetet beskrivs mer i *Projektplan för Levande Bottenvåningar, 2017*.

Scematisk bild över de olika stegen i innovationsprocessen.

5 Identitet i en sammanhållen stad

Göteborg är idag en etniskt och socioekonomiskt segregerad stad med stora skillnader i livsvillkor och hälsa. Den centrala staden ska fungera som en demokratisk mötesplats och stärka samhällsgemenskapen genom att människor med olika bakgrunder möts och får inblick i varandras livsvillkor. Staden bidrar då till att stärka den sociala sammanhållningen mellan olika grupper i samhället.

Identiteten - den kollektiva bilden av en plats - avgör vilka grupper som kommer att använda, befolka och känna tillhörighet till platsen. Utbudet av service, verksamheter, bostäder, mötesplatser, gestaltning av byggnader och gaturum och vilka människor som bor, arbetar eller besöker platsen påverkar identiteten och vilka grupper som känner sig inkluderade respektive exkluderade.

På Masthuggskajen finns idag verksamheter och mötesplatser som vänder sig till olika grupper i samhället och platser där människor med olika bakgrund möts. Med det befintliga klustret av idéburna organisationer och kommunala verksamheter som vänder sig till grupper i behov av stöd finns en ”vana av socialt arbete” i området. Närområdet utgör en nod för alternativa livsstilar, politiska och idéburna organisationer och det självorganiserande kulturlivet. Sammantaget är närområdets karaktär och identitet unik för den centrala staden. Samtidigt utgör närområdet en av de mest populära platserna i Göteborg. Utvecklingen av Masthuggskajen med fler adderade funktioner i form av bostäder, kontor och höga hus och ökade fastighetsvärden kommer att påverka karaktären i området och komplettera med fler funktioner och en blandning av människor. Målet är att utvecklingen av Masthuggskajen ska ta vara på omgivande karaktären och utforska strategier och åtgärder som gör att det nya dockar in i det befintliga, inte bara dockar till.

Det framtida Masthuggskajen ska upplevas stimulerande framför imponerande. Förutsättningar för en stimulerande och kontrastrik plats, med hållbara livsmiljöer där människor i alla åldrar och med olika bakgrund kan känna sig hemma, ska utvecklas för att möta identiteten:

”Masthuggskajen – en stimulerande och kontrastrik plats med tillåtande vardagskultur.” (Se kapitel kring vision och mål 2.2)

På Masthuggskajen kan du komma som du är och vara den du vill. Styrkan ligger i kontrasterna.

1

Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, vilja och kunna besöka Masthuggskajen.

2

Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, ha möjlighet att bosätta sig på Masthuggskajen.

3

5.1 Mål 1 – På Masthuggskajen kan du komma som du är och vara den du vill. Styrkan ligger i kontrasterna

DET INNEBÄR ATT vi utvecklar och bevarar målpunkter för sociala funktioner där områdets vana av socialt arbete, alternativa livsstilar och kulturliv blir fortsatt synligt i stadsdelen. Det opolerade och ruffiga bibehålls och stärks samtidigt som nya byggnader, funktioner och sammanhang växer fram. Sammantaget innebär det en dynamisk, blandad och inkluderande karaktär på Masthuggskajen.

Utvecklingen av Masthuggskajen handlar om att binda samman gammalt och nytt på en plats där kontraster, krockar, uttryck och innehåll bidrar till spännande möten utan att befintliga verksamheter eller användare trängs bort. Flera befintliga byggnader och funktioner i planområdet kommer att bevaras och bidra till att bejaka en historisk identitet. Projektet har tagit fram ett kulturmiljöunderlag som utgör en bas för utvecklingen.

5.1.1 Funktionsblandning som skapar stadsmässighet

Funktionsblandning är ett viktigt verktyg som skapar anledningar för människor att röra sig i staden över dygnet och bidrar till att göra staden publik, tillgänglig och välkomnande. Detaljplanen medger funktionsblandning inom större delen av planområdet. Projektet har trots bullerproblematik, som utesluter bostäder i flera lägen, strävat efter att undvika en alltför skarp zonerings av boendeytor och kontorsytor. Planen kräver publika bottenvåningar i de flesta kvarter, vilket utgör en ekonomisk utmaning för projektet men som samtidigt minskar känslan av privatisering i kvarter med huvudsak bostäder.

5.1.2 Gestaltning som förstärker identiteten

Projektet har tagit fram gestaltungsprinciper som konkretiserar och beskriver projektets identitet ur ett byggnadsperspektiv. Principerna utgår från närområdets befintliga identitet och hanterar den nya bebyggelsens integration så att områdets kulturvärden förstärks och omtolkas. Principerna omtolkar den klassiska stadens beståndsdelar för att skapa intima, publika och stimulerande stadsmiljöer ur ett ögonhöjds perspektiv och syftar till att stärka en blandning av uttryck, signalera ruffighet och delaktighet. Principerna finns beskrivna i Masthuggskajens Kvalitetsprogram.

5.1.3 Strategi för konstnärlig utsmyckning

I samspelet mellan konst och arkitektur förstärks upplevelsen av stråkens olika karaktär och Masthuggskajens övergripande identitet stärks. Projektet har tagit fram ett konstprogram som utgör ramverk för konstnärlig utsmyckning och där temporära konstnärliga aktiviteter inom området bidrar till ett levande stadsliv. Under den långa byggtiden används outnyttjade passiva ytor som uppstår för så kallade "pop up"-aktiviteter i syfte att förstärka områdets identitet. Konstnärlig och tillåtande gestaltning av markbeläggning, belysning, fasader, entréer, sitt- och parkmiljöer i området stärker den redan befintliga kulturen med mångfald, krockar och kontraster.

5.1.4 Inkluderande målpunkter med fokus på socialt utsatta grupper

Samverkande fastighetsägare i konsortiet har som gemensam värdegrund att vilja behålla verksamheter som vänder sig till socialt utsatta grupper i området då de är viktiga för områdets karaktär och bidrar till hela staden med viktigt socialt arbete.

5.1.5 Belysning

I Göteborg är det mörkt under nästan sex månader om året när de flesta är på väg till och från arbete, skola eller förskola. Det är därför väsentligt att de kvaliteter som lyfts fram vid planering av det offentliga rummet är synliga även när det är mörkt. Med utgångspunkt i en helhetssyn på hållbart ljus, ska Belysningsprogram för Södra Älvstranden utgöra en grund för områdets ljusgestaltning. Belysning och dagsljus ska samspela med och bidra till områdets identitet. Belysningen ska stödja trygghet, trafiksäkerhet och orientering samt överbrygga barriärer vid platser och stråk som identifierats som särskilt utmanande.

5.1.6 Målkonflikter och synergieffekter

Det nya området utvecklas med stor hänsyn till den befintliga karaktären. Genom att säkerställa närområdets högt uppskattade platskvaliteter även i det nya, kan området utvecklas med höga fastighetsvärden. Samtidigt kan höga fastighetsvärden verka bortträngande på verksamheter och sammanhang som skapar och bidrar till platsens högt uppskattade kvaliteter.

**På Masthuggskajen kan du komma som du är och vara den du vill
Styrkan ligger i kontrasterna**

Miljöbilder från London, Barcelona och Bordeaux.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 1:

På Masthuggskajen kan du komma som du är och vara den du vill
Styrkan ligger i kontrasterna

Konst och gestaltning		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Tillämpa projektets framtagna gestaltningsprinciper från kvalitetsprogrammet i vidareutvecklingen av aktörsspecifika projektskisser.	Byggaktörer, Stadsbyggnadskontoret	
Ett gestaltningsråd instiftas och leds av SBK som i samråd med Älvstranden godkänner projektskisser utifrån identitetsbeskrivningen och gestaltningsprinciperna och hållbarhetsprogrammet. En detaljerad uppdragsbeskrivning för rådet tas fram.	Stadsbyggnadskontoret i samråd med Älvstranden	
Skapa process som säkerställer att identitetsbärande byggnader och funktioner som höga hus och linbanan och allmän plats speglar identiteten.	Stadsbyggnadskontoret, byggaktörer	
Staden tillämpar enprocentregeln för konstnärlig utsmyckning i samverkan med Göteborg Konst.	Byggaktörer och Göteborg Konst, byggande förvaltningar	
Arbete med konst och utsmyckning sker enligt Masthuggskajens konstprogram.	Byggaktörer och Göteborg Konst, byggande förvaltningar	
Temporära konstnärliga aktiviteter genomförs under byggtiden för att manifesteras områdets identitet. Exempelvis vepor, plank, flyttbara konstinstallationer, graffitti, ställningsintäckningar osv.	Byggaktörer och Göteborg Konst, byggande förvaltningar	
Dagvatten används i konstnärliga vatteninstallationer i det offentliga rummet och på skolgårdar där detta är möjligt.	Kretslopp och vatten, byggaktörer, Göteborg Konst, Trafikkontoret, Park och naturförvaltningen	

Målpunkter		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
En temporär paviljong till Ostindiefararen skapas under genomförandetiden för att sedan ersättas av en permanent lösning.	Stiftelsen för Ostindiefararen	
Enskilda fastighetsägare inom konsortiet som har sociala verksamheter och/eller målpunkter inom sina fastigheter verkar för bevarande i befintligt eller fortsatt placering av dessa inom planområdet.	Byggaktörer	
Konsortiet verkar för att verksamheter som vänder sig till grupper i behov av socialt stöd bereds plats inom planområdet med syfte att förstärka områdets "vana av socialt arbete".	Byggaktörer	
Belysning		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
De krav som ställs i Belysningsprogram för Södra Älvstranden följs.	Trafikkontoret, byggaktörer	
Kontrasterna mellan mörker och ljus bibehålls genom en belysning som är anpassad efter tidpunkt på dygnet, året och säsongen.	Trafikkontoret, byggaktörer	
Platser och byggnader som utgör primära landmärken ska vara belysta hela natten så att deras funktion som orienteringsmärken kan leda besökare och boende rätt alla tider på dygnet och året.	Trafikkontoret, byggaktörer	
Stråkens karaktär stärks av belysningen utmed dem i levande bottenvåningar och offentliga rum.	Trafikkontoret, byggaktörer	
En checklista för bygglov för ljussättning tas fram för att underlätta bygglovshandläggningen för ljusinstallationer.	Stadsbyggnadskontoret	

5.2 Mål 2 – Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, vilja och kunna besöka Masthuggskajen

DET INNEBÄR ATT ett diversifierat utbud av verksamheter som bidrar med handel, kultur, service och upplevelser skapas. Området stärks med icke-kommersiella publika målpunkter som kaj, rekreativa stråk och platser.

Att säkerställa blandstaden med levande bottenvåningar är projektets huvudsakliga strategi för att skapa trygga och attraktiva livsmiljöer samt möjligheter för ett hållbart vardagsliv på Masthuggskajen. Platser, målpunkter och innehåll i bottenvåningarna ska bidra till en fortsatt inkluderande identitet och locka en mångfald av besökare. Stadsmiljöerna i direkt anslutning till Masthuggskajen har en unik mix av verksamhetsutbud och uttryck som är välfungerande och ger området en unik attraktivitet. Dessa värden ska tillvaratas och vidareutvecklas i utvecklingen av området.

5.2.1 Utveckling av levande bottenvåningar

Bottenvåningarna ska bidra med ett utbud som gör att Masthuggskajen är fortsatt attraktiv för fler grupper. Utbudsmixen ska även leda till en bredare verksamhetsetablering i centrala staden och ökad sysselsättning. Innehållet ska präglas av en mångfald; ideellt och business, små- och storskaligt, lokalt och internationellt, permanent och temporärt samt möjliggöra fungerande vardagsliv och hållbara livsstilar.

Levande bottenvåningar med handel, kultur, service och upplevelser.

Utmaningen med att skapa levande bottenvåningar där utbudsmixen stöttar identitet och hållbarhetsmål kräver nya samverkans- och affärsmodeller. Målet är en långsiktigt hållbar mix av handel, kultur, social-, cirkulär-, och delandekonomi, kommunal service och småskaligt näringsliv.

Gestaltningen av bottenvåningarna och verksamheternas placering i stadsdelen är central för att stötta innehåll, funktion och upplevelse. För utvecklingen av levande bottenvåningar har fyra stråk med fyra olika karaktärer, tempo och innehåll identifierats. Utförligare beskrivning av stråkens finns i dokumentet Strategi för levande bottenvåningar och stråk.

En av utmaningarna är att hyressättningen för verksamhetslokaler i nyproducerade fastigheter normalt är hög vilket kraftigt begränsar etablering av verksamheter med lägre betalningsförmåga. Utmaningarna kräver att projektet arbetar i en tvärdisciplinär process med olika kompetenser som kan bidra till att hitta lösningar på problem och knäckfrågor. Arbetssättet behöver också inkludera moment av omvärldsbevakning, utredningar och dialoginsatser med verksamhetsutövare och användare. Nya samverkansmodeller för drift, förvaltning och vidareutveckling som säkerställer en långsiktigt bred utbudsmix ska också utvecklas i projektet. En djupare beskrivning av utvecklingsarbetet kring levandebottenvåningar går till finns i Projektplan Levande Bottenvåningar.

5.2.2 Kultur

Det redan starka kulturutbudet i planområdet och dess absoluta närhet är en central kvalitet för Masthuggskajen. Genom dialoger med befintligt kulturliv och tillkommande kulturaktörer har projektet tagit fram en idé om kulturkvarter, ett horisontellt kulturhus i stadsmiljö med blandat utbud. Kulturkvarteret kommer att utgå från och bygga vidare på befintliga kulturkluster i närområdet och prägla kvarterets bottenvåningar.

Kulturkvarteret ska stärka såväl det självorganiserade, alternativa kulturlivet som finns i närområdet samtidigt som stadsdelen berikas med nya kulturinstitutioner. Utbytet och växelverkan mellan det självorganiserade kulturlivet och institutionella kulturverksamheter som tillkommer ska bidra till att Masthuggskajen fortsatt utgör en dynamisk och mångfacetterad kulturnod i Göteborg.

Projektet arbetar med att färdigställa en strategi för kulturetableringar som ska ingå i arbetet med att ta fram ett blandat koncept för levande bottenvåningar i området.

5.2.3 Platsbyggnadsprocess Kommersen

Kommersens integrationsfrämjande sociala funktion, där människor med olika bakgrund från olika stadsdelar möts och interagerar ska säkras när Masthuggskajen utvecklas. Kommersen-byggnaden har även ett starkt symbolvärde och utgör en identitetsmarkör för hela området. Byggnaden är i tekniskt dåligt skick, vilket försvårar möjligheten att på längre sikt driva verksamheten i befintlig byggnad. För att hantera både platsens och byggnadens omdaning och utveckling med tillkommande funktioner som grönyta och dagvattenhantering - och samtidigt säkra verksamhetens fortlevnad och utveckling ska en plats-

byggnadsprocess initierats. Platsbyggnadsprocessen genomförs i samverkan mellan berörda förvaltningar och fastighetsägare som ansvarar för planering och utveckling kring platsen.

Byggnadens framtid; rivning, i delar renovering och återanvändning eller uppförande av annan byggnad, ska utforskas och studeras genom platsbyggnadsprocessen av samverkande intressenter i projektet. Hänsyn ska tas till behov av dagvattenlösning, grönyta, samt tidsaspekten kring projektets utbyggnadsordning.

Processen ska utgå från befintliga användares drivkrafter att utveckla verksamheten och ske i samverkan med berörda fastighetsägare. Platsbyggnadsprocessen baseras på en intressentkartläggning som beaktar jämlikhetsperspektivet och värderar vilka grupper har tillgång till centrala staden idag och vilka som inte har det. För att möjliggöra medskapande och hantera målkonflikter i processen planeras för maximal flexibilitet i den del av detaljplanen som rör Kommersen-platsen. Fördjupning av överväganden beskrivs i Strategisk planplatsbyggnad Kommersen.

5.2.4 Målkonflikter och synergieffekter

Genom att utveckla blandningen i samklang med närområdets väl fungerande utbud finns goda skäl att anta att fastighetsvärden i området på sikt kommer att öka. Det kan leda till bortträngning av de unika och karaktärssättande verksamheter som idag bidrar till områdets själ och attraktivitet. Genom strategin för levande bottenvåningar tar projektet ansvar för att möta områdets identitet och så långt som möjligt hitta former för att minimera dessa bortträngningseffekter.

5.2.5 Innovationsområde

Arbetet med levande bottenvåningar kräver innovation kring hur tvärdisciplinära samverkansprocesser utformas. Processen behöver hantera komplexa målsättningar och leda till att utbudsmixen möter identitet och hållbarhetsambitioner. Nya affärs- och samverkansmodeller för bottenvåningarna kräver ett innovativt förhållningssätt från alla samverkande parter och kompetensområden. Arbetet kräver också innovationshöjd inom dialog- och medskapandeprocesser som genomförs tillsammans med verksamhetsutövare och användare. I platsbyggnadsprocessen kring Kommersen sker innovation genom att utveckla verksamheten i nära dialog med potentiellt sköra sociala nätverk i en del av området där komplexa målkonflikter mellan olika funktioner som dagvattenhantering och grönyta uppstår och måste hanteras.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 2:

Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, vilja och kunna besöka Masthuggskajen

Levande bottenvåningar		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Ta fram plan för innovations- och utvecklingsprocess för Levande Bottenvåningar (process, organisation, tidplan och budget) med tydliga problemformuleringar och behovsanalys.	Älvstranden Utveckling och konsortiekoordinator med stöd av LBV-grupp	
Ta fram Masterplan innehållande: <ul style="list-style-type: none"> • Intressentkartläggning som möter målambitionen med LBV och Masthuggskajens identitet. • Dialog med utvalda aktörer kopplat till intressentkartläggning för identifiering av utmaningar och möjliga lösningar för etablering. • Utveckling av innehållskoncept utifrån dialogunderlag och utredningar som möter hållbarhetsmål, krav enligt Citylab och MHK identitet. 	Byggaktörer i samverkan med berörda förvaltningar och bolag inom Göteborgs stad	
Utveckla metoder som möjliggör en stor mix av verksamheter med olika betalningsförmåga, till exempel diversifierad hyressättning.	Byggaktörer	
Utveckla samverkansmodeller/samverkansorganisation för att vidmakthålla och vidareutveckla ambitionerna om innehåll och karaktär även under förvaltningsfasen.	Byggaktörer i samverkan med andra berörda fastighetsägare och verksamheter	
Säkerställa att planens zoner för bostadsändamål på kajen kompletteras med publika bottenvåningsverksamheter som lockar människor att möta vattnet.	Stadsbyggnadskontoret, byggaktörer	
Utveckla strategi för etablering av temporära verksamheter och funktioner för att stötta befintliga verksamheter under byggskede. Koppla till utbyggnadsplan.	Byggaktörer	
Kultur		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Färdigställ strategi för kulturkvarter som tydligt svarar mot intressenters förutsättningar i relation till placering, lokaler och hyror. Håll dialogen med intressenter levande och för in kulturintressenter i arbetet med Masterplan.	Byggaktörer	

Platsbyggnad Kommersen		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Säkerställ full flexibilitet i planen för att möjliggöra så många olika alternativ som möjligt för verksamheter och funktioner som ska samsas på Kommersenplatsen.	Älvstranden Utveckling, Stadsbyggnadskontoret	
Säkerställ att Kommersens verksamhet kan fungera även på kort sikt, trots byggnadens problematiska skick.	Riksbyggen (i egenskap av fastighetsägare)	
Starta platsbyggnadsprocess enligt Strategisk Platsbyggnad Kommersen.	Älvstranden Utveckling i samverkan med Riksbyggen och andra intressenter	

Masthuggskajen - en stimulerande och kontrastrik plats med tillåtande vardagskultur.

Kommersen är en loppmarknad som fungerar som mötesplats för många olika grupper.

5.3 Mål 3 – Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, ha möjlighet att bosätta sig på Masthuggskajen

DET INNEBÄR ATT Masthuggskajen ska innehålla bostäder med en blandning av upplåtelseformer, lägenhetsstorlekar och olika prisnivåer som möter invånarnas skiftande behov och betalningsförmåga.

Utvecklingen av Älvstaden fram till 2035 kan innebära 25 000 nya lägenheter i de centrala delarna av staden. Det är ett viktigt tillskott som kan motverka bristen på bostäder. Nyproduktion av bostäder dock idag så dyr att stora delar av göteborgarna riskerar att exkluderas från Älvstaden. För att inte öka koncentrationen av höginkomsttagare och därmed ytterligare fördjupa segregationen i staden behövs innovativa modeller för en social blandad befolkning skapas i varje delområde av Älvstaden.

Genom en blandning av upplåtelseformer, hyresnivåer, bostadsrättspriser och bostadsstorlekar möjliggörs för en stor variation i området, vilket kan bidra till en minskad segregation, en ökad social blandning och en fortsatt inkluderande identitet. Förutsättningar för integration, social sammanhållning och försörjning är ett prioriterat tema inom Citylab Action där ett särskilt fokus ligger på behovsstyrd och viljestyrd blandning av bostadsinnehållet samt utveckling av strategier för prisrimliga bostäder.

5.3.1 Tillkommande bostäder

Planen innehåller cirka 293 000 kvm BTA varav cirka 123 000 BTA är avsedda för bostäder. Planen medger cirka 1200 tillkommande lägenheter på Masthuggskajen. Planens bostadstillskott ska förverkligas inom 10 år från lagakraftvunnen detaljplan.

Målbild för socialt blandat boende

Målbilden för socialt blandat boende syftar till att beskriva hur Masthuggskajen möter bostadsbehovet och motverkar rumslig socioekonomisk segregation. På Masthuggskajen ska olika upplåtelseformer, lägenhetsstorlekar och typer av boenden finnas. Målsättningen är att fördelningen i antalet lägenheter ska vara 50% hyresrätter och 50% bostadsrätter. Prissättningen och hyresnivåerna differentieras så att målen om minskad segregation och ökad social blandning uppnås.

Bostadsrättsbyggare ska arbeta med att sänka de ekonomiska trösklarna för eget ägt boende och/eller att skapa koncept för boendeformer för olika familjekonstellationer; särboende med barn, gemensamhetsboenden, generationsboenden, kollektivboenden för äldre eller ungdomar med mera.

- Konsortieparterna tecknar avtal med Fastighetskontoret om att upplåta en andel lägenheter för kommunala andrahandskontrakt på sociala och medicinska grunder.
- Cirka 1 procent av bostäderna ska utgöras av Bostäder med särskild service (BmSS).
- Olika lägenhetsstorlekar och utformning ska säkerställa en bra demografisk blandning i området.

5.3.2 Målkonflikter och synergieffekter

Staden ser ett behov av att erbjuda större hyreslägenheter till trångbodda barnfamiljer i närområdet samt barnfamiljer utan eget varaktigt boende. Samtidigt visar undersökningar att betalningsviljan för större nyproducerade bostadsrätter och hyreslägenheter är begränsad.

5.3.3 Innovationsområde

Befintliga och tillkommande bostadsaktörer på Masthuggskajen behöver utveckla affärsmodeller möta målbilden för socialt blandat boende. Lärdomar kring affärsmodeller från bland annat projekt Frihamnen kan vidareutvecklas i projektet.

Nya alternativa boendeformer för att möta skiftande familjekonstellationer samt sänkta ekonomiska trösklar till det eget ägda boendet prövas inom ramen för projektet.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 3:

Alla göteborgare ska, oavsett social eller ekonomisk bakgrund, ha möjlighet att bosätta sig på Masthuggskajen

Tillkommande bostäder		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Planens medgivna bostäder bli uppförda inom detaljplanens genomförandetid.	Byggaktörer, Älvstranden Utveckling	
Byggaktörer som bygger hyresrätter ska ta fram affärsmodeller som möjliggör att målbilden för socialt blandat boende kan nås och hållas under 15 år från inflytt.	Byggaktörer som bygger hyresrätter	
Vid kompletterande markanvisning anvisas mark till aktörer som visar hur minst 10 procent av hyresrätterna kan erbjudas marknaden med en hyra om 1100kr/kvm/år i 15 år (2017 års penningvärde).	Älvstranden Utveckling, Fastighetskontoret	
Nya koncept och affärsmodeller för bostadsrätter som bidrar till målbilden för socialt blandat boende ska tas fram.	Byggaktörer som bygger bostadsrätter	
Fördelning av lägenhetsstorlekar balanseras utifrån varje parts åtagande och affärsidé så att målbilden om socialt blandat boende nås.	Byggaktörer	
Samverkansavtal kring kommunala andrahandskontrakt på sociala och medicinska grunder upprättas mellan kommunen och byggaktörer.	Fastighetskontoret, byggaktörer	

6 Samspel i en bra stads- och livsmiljö

Samspel och möten skapas i stadsmiljöer som erbjuder anledningar för en mångfald av människor att bo, vara, verka eller vistas i staden. Hur gator, torg, lekplatser, parker, stråk utformas påverkar graden av möjlig interaktion människor emellan. Den mänskliga skalan, stimuli i gatumiljön genom aktiva fasader och inkluderande målpunkter lockar människan som social varelse att vistas i stadsmiljön. Därmed främjas trygghet och social interaktion. Mikroklimat och andra aspekter som påverkar hur platsen upplevs är viktiga för nyttjandet. Det sociala samspelet i stadsmiljön kan försväras av rumsliga barriärer, trafik, buller och ogästvänligt mikroklimat. Exempelvis kan brist på dagsljus uppstå på platser i området där exploateringsgraden är hög. Masthuggskajen är idag utsatt för många av dessa problem. Stadsmiljön är livsmiljö inte bara för människorna utan också för stadens växter och djur. Idag finns väldigt få ekologiska värden och ekosystemtjänster i planområdet. Utvecklingen av Masthuggskajen ska tillföra värden och förbättra den urbana livsmiljön.

På Masthuggskajen vill människor oavsett olikheter mötas och vistas utomhus under alla årstider och tider på dygnet.

4

På Masthuggskajen ska barn och unga kunna röra sig fritt, till fots och cykel mellan bostad, lek, förskola och skola.

5

6.1 Mål 4 – På Masthuggskajen vill människor oavsett olikheter mötas och vistas utomhus under alla årstider och tider på dygnet

DET INNEBÄR ATT vi utvecklar mötesplatser och stråk med gott mikroklimat för en mångfald av invånare i alla åldrar.

En blandning av platser för olika syften, grupper och aktiviteter skapas som är lätta att nå utan att avgränsas av barriärer, som är mångfunktionella och som ges extra omtanke i att skapa en god vistelsemiljö med avseende på ljud, buller, ljus och mikroklimat. Stadsmiljön ska även bidra till livsmiljöer för stadens växter och djur. De gröna ytorna skapar sociala värden men bidrar också med ekosystemtjänster för urban biologisk mångfald dagvattenhantering, bullerdämpning och luftkvalitetsförbättring.

6.1.1 Platser och stråk

Offentliga platser med hög kvalitet och stor variation är centrala för att Masthuggskajen ska upplevas som en trygg, stimulerande, välkomnande och kontrastrik plats för boende, verksamma och besökare. Här finns platser för den som söker ro, aktivitet eller kreativitet. Geografisk närhet och visuella kopplingar mellan funktioner ger möjlighet för människor att se varandra i vardagen och skapar möjligheter för möten mellan olika intressegrupper och i förlängningen en ökad förståelse och integration.

- Utformningen av och innehållet på de allmänna platserna ska gå att variera med tidpunkt, årstid och behov
- De allmänna platserna ska ge möjlighet för alla att ta del av gratis upplevelser och aktiviteter
- Platser som är tillåtande och öppna för olika användares intressen, så kallade oprogrammerade platser, bidrar med bredd och möjliggör för möten och aktiviteter. Platser ska upplevas jämställda och jämlika och gränserna mellan offentligt och privat ska vara tydliga så att besökaren att känna sig trygg och bekväm med att röra sig genom området.

Ett antal platser har identifierats som särskilt viktiga inom området. Här läggs stor vikt vid områdets identitet och utformning, med fokus på jämlikhet, jämställdhet, mikroklimat, ljudmiljö, belysning, dagsljus. Bottenvåningarna kring dessa platser ska stötta utemiljöernas karaktär. Innemiljöerna och verksamheterna och utemiljöerna ska stödja varandra och skapa en helhet med tanke på både dygnsvariationer och årstidernas förutsättningar. Utformning och kvaliteter för de särskilt identifierade platserna beskrivs mer utförligt i Masthuggskajens Kvalitetsprogram. De platser som är identifierade är:

- Masthamnsgatan
- Kajen
- Kommersen-platsen (och Masthuggstorget)
- Första Långgatan som stråk
- Parken i öster
- Stråket mellan Järntorget och kajen

6.1.2 Skolmiljöer

Skolan och dess miljöer är viktiga både för elever och för de lärare som har dem som arbetsplats. Utformningen av skolans utemiljöer påverkar elevernas möjligheter till gemensam aktivitet under raster. På skolgårdarna är det viktigt att alla får plats och möjlighet att vara sig själva. I Mashuggskajen är delandetanken ständigt närvarande, vilket innebär att även skolgårdarna ska vara funktionella för en bredare användning och att högre krav ställs på utformningen, något som kan ge ytterligare kvaliteter.

- Skolmiljöerna i området ska vara stimulerande och inkluderande. De ska bidra till barns motoriska och mentala utveckling och gynna kreativa processer för alla elever.
- Skolgårdarna ska utformas utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv så att alla trivs och stimuleras oavsett bakgrund.
- Utemiljöerna behöver vara tillräckligt stora för att rymma flera olika funktioner med varierande vegetation som gynnar fantasi och jämställda lekar.
- Skolmiljöerna ska vara försedda med god belysning som inspirerar till olika typer av lek och aktivitet året om.
- Skolmiljöerna är tillgängliga för andra ändamål efter skolornas stängning och samutnyttjas på ett flexibelt sätt.
- Skol- och förskolemiljöer lokaliseras på ett sådant sätt att de har direktkontakt med allmänna ytor utan exempelvis omslutande kvarter eller höjdskillnader och tillgängligheten till skolgårdarna ska vara goda.
- Barn och verksamheter/föreningar med aktiviteter riktade till barn ska alltid ges prioritet vid nyttjande av skolgårdar efter skolornas verksamhetstid.

6.1.3 Luftmiljö

Göteborg har på flera platser problem med luftföroreningar, bland annat höga halter av kväveföreningar (NO₂) och partiklar (PM₁₀), som följer av stora trafikmängder. Luftkvaliteten har utretts och simuleringar² visar på att det är troligt att miljökvalitetsnormerna för luft klaras inom hela området. Det finns en risk för att miljökvalitetsnormerna för luft överskrids på gång- och cykelbanor i anslutning till leden vilket inte är acceptabelt.

Göteborg har utarbetat miljömål, bland annat för luftkvalitet. Lokalisering och utformning ska styras så att de kan uppnås i delar av området, med fokus på platser där sårbara grupper vistas.

- Miljökvalitetsnormerna nås inom området för både luft och vatten
- Miljökvalitetsnormerna nås även för anslutande gång- och cykelbanor utanför planområdet.
- Göteborgs Stads miljömål för luftkvalitet ska nås på gårdar för skolor, förskolor och bostäder.

² 2- och 3 dimensionella simuleringar, se Luftutredning 2015xxxx

6.1.4 Ljudmiljö

Ljudmiljön i Masthuggskajen präglas av trafikbuller. Ljudnivåer och ljudmiljö kommer att skifta med årstid, över dygnet och över veckan. Kvällstid och helger kommer det att finnas tystare miljöer i skyddade lägen. Ljudmiljöer utomhus skall stödja de funktioner och kvaliteter som det offentliga rummet erbjuder och samspele med identiteten och karaktären i området. En översiktlig kartläggning av ljudmiljön i för planens viktigaste platser har genomförts och ljudkvalitetsmål för respektive plats har specificerats.

- Riktvärden för buller ska klaras för bostäder. Ljudmiljöer utomhus stödjer de funktioner och kvaliteter det offentliga rummet erbjuder.

6.1.5 Dagsljus

Den planerade bebyggelsen inom planområdet på Masthuggskajen kommer att bli tät och därmed innebära utmaningar vad gäller goda dagsljusförhållanden inom stora delar av planområdet. Därför ska de platser där dagsljusförhållanden är goda särskilt värnas och vara tillgängliga så att människor kan vistas där. Detaljutformningen av kvarteren ska anpassas så att dagsljus inte begränsas utan främjas på dessa platser. Bostadsgårdar och flera av gatorna kommer att vara avhängiga av att det skapas allmänna platser med goda dagsljusförhållanden, såsom kajen och parken i öster. På kvartersnivå kan exempelvis takterrasser kompensera underskottet av dagsljus på gårdarna.

- Särskild vikt ska läggas vid att tillskapa gods dagsljusförhållanden på skol- och förskolegårdar samt lokaler för att stimulera och säkerställa bra förutsättningar för inlärning.

6.1.6 Dagvattenhantering och klimatanpassning

Med klimatförändringarna kommer nya utmaningar i form av ökad nederbörd och ökad temperatur. Idag är området till stor del hårdgjort och tar emot en stor del dagvatten från närliggande områden. Masthuggskajens läge i anslutning till älven medför också risk för översvämningsproblematik. Stadsmiljöer är därutöver generellt utsatta för extrem temperatur, i form av bland annat värmeöar. Genom en god planering av översvämningskydd från älven och robusthet för att klara skyfall kan konsekvenserna av klimateffekterna att minimeras. God planering av planteringar och huskroppar skapar möjligheter till skugga och luftgenomströmning, vilket minskar värmeö-effekten.

- Dagvatten från regn med en återkomsttid på 100 år ska kunna hanteras inom området.
- Området ska klara att hantera ett 200-års högvatten i Göta älv.
- Vid skyfall med en återkomsttid på 100 år kommer Räddningstjänsten åt området och har ett maximalt räddningsdjup om 0,5 meter.
- Viktiga funktioner i området ska skyddas mot förstörelse av stigande vattennivåer eller översvämning inklusive funktioner och teknik inom byggnaderna.
- Dagvatten ska hanteras som en resurs i stadsmiljön där den stärker men inte hindrar sociala platskvaliteter eller hindrar tillgänglighet.
- Rening av dagvatten ska uppfylla miljöförvaltningens krav och riktlinjer för prioriterade ämnen.

6.1.7 Grönytor med ekosystemtjänster

Grönytor är viktiga för människors välmående. Grönska bidrar inte bara med en känsla av närhet till naturen och avkoppling, utan kan samtidigt bidra med ekosystemtjänster i form av biologisk mångfald, dagvattenhantering och luftrening. I Masthuggskajen ska de gröna miljöerna bidra till att skapa rekreativa platser för vila och för aktivitet och spontanitet. Området saknar större sammanhängande parker och de grönytor som skapas ska därför hålla en hög kvalitet och fylla flera funktioner samtidigt och bidrar med både sociala och ekologiska värden. Grönytorerna ska bidra till sinnliga upplevelser som fågelsång, blomning och synliga årstidsväxlingar.

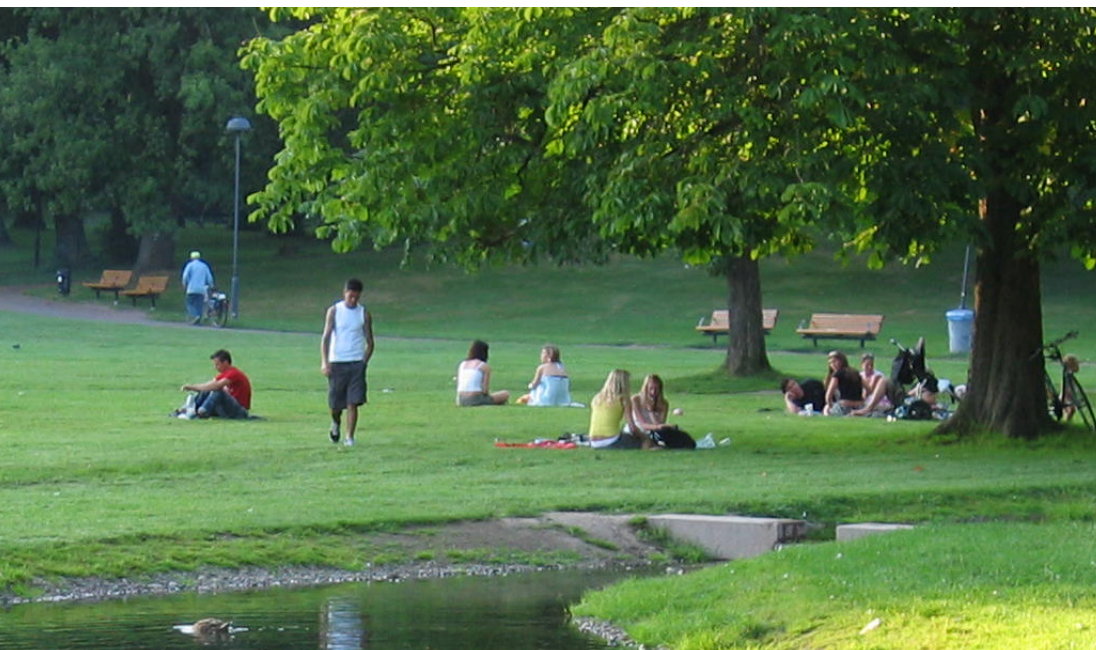
Masthuggskajen har idag en mycket begränsad mängd ekosystemtjänster då det mesta är hårdgjort. Utbyggnaden av Masthuggskajen innebär en stor potential för att öka antalet ekosystemtjänster³. En grönytefaktor baserat på potentialen för skapandet av ekosystemtjänster inom planområdet har arbetats fram. Modellen för grönytefaktor baseras på en nationell modell⁴.

- Riktvärde för grönytefaktor i området är 0,6 för skolmiljöer och kvarter med bostadsgård, 0,4 för kvarter utan bostadsgård och 0,3 för allmän platsmark (exklusive vattenområden). Grönytefaktor för befintliga fastigheter ska vara lägst 0,1.
- Grönytefaktor premierar särskilt skapande av ekosystemtjänster med fokus på biologisk mångfald, habitat, ekologiska samspel, luftkvalitetsförbättring, bullerreglering, dagvattenhantering, klimatreglering, pollinering, hälsa, sinnlig upplevelse, sociala interaktioner och symbolik.
- Platser där träd kan växa, i första hand nyttjas till trädplantering.

³ Ekosystemtjänstanalys

⁴ c/o Citys Ekosystemtjänster i stadsutveckling – en vägledning

Grönytor ska bidra med både sociala och ekologiska värden

Slottsskogen och blommande tomat.

6.1.8 Målkonflikter och synergieffekter

Det finns en tydlig målkonflikt mellan den täta miljön i Masthuggskajen och det höga tryck som därmed kan förväntas på de gröna ytorna, och ekosystemtjänster som ytorna kan tillhandahålla.

Målkonflikter finns också mellan hög exploateringsgrad och dagsljusfrågor/skuggning inom området, något som i sin tur också påverkar vilken typ av vegetation och därmed ekosystemtjänster som är möjliga att implementera. Skolgårdar är utpekade som viktiga att få ner dagsljus till, samtidigt som det för en av skolorna blir svårt att få dagsljus om man samtidigt vill bygga bort luftföroreningar och buller och därmed skapa en annan typ av god utemiljö för barnen. Vid samutnyttjande av gårdar ska barn ges företräde till ytan.

Att skapa gröna korridorer genom Masthuggskajen är en utmaning som kan skapa målkonflikter med annan markanvändning i främst stråk.

På Masthuggskajen ska barn och unga kunna röra sig fritt, till fots och cykel mellan bostad, lek, förskola och skola.

På Masthuggskajen vill människor oavsett olikheter mötas och vistas utomhus under alla årstider och tider på dygnet

Sommarkväll vid älven och illustration längs Första Långgatan.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 4:

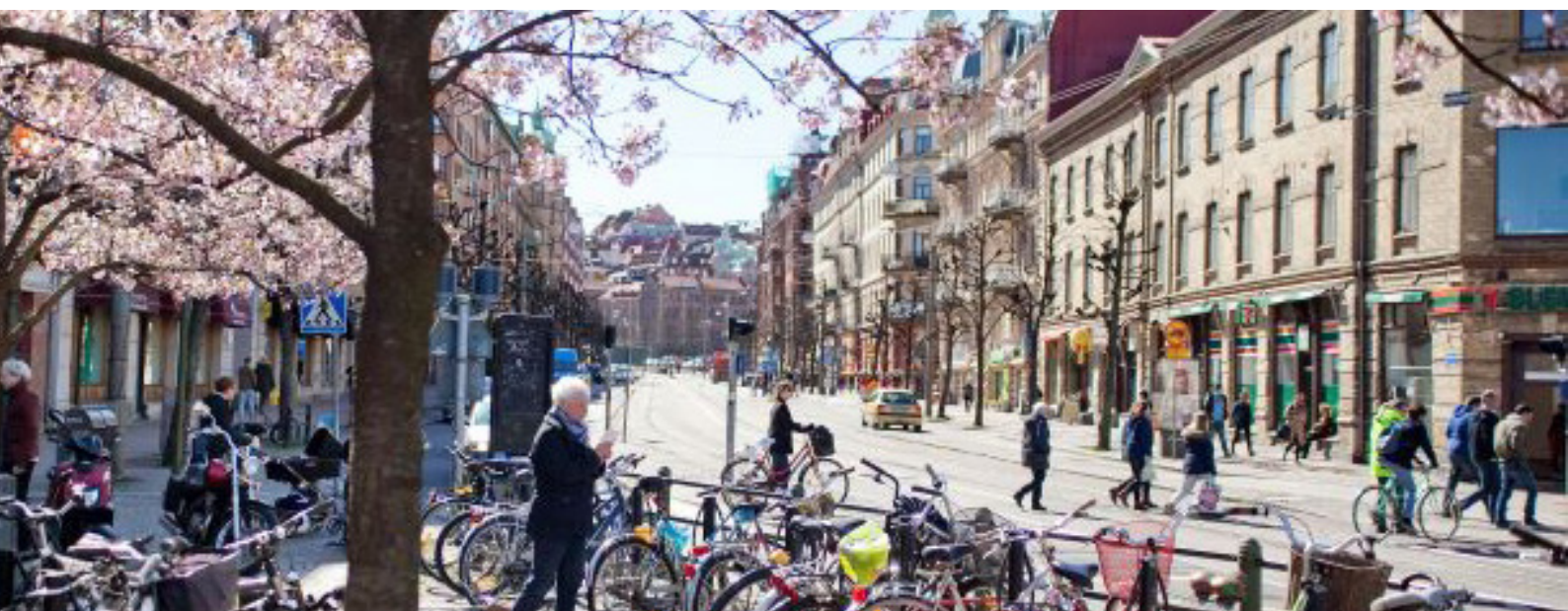
På Masthuggskajen vill människor oavsett olikheter mötes och vistas utomhus under alla årstider och tider på dygnet

Platser och stråk		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Särskilda fördjupningar tas fram för de särskilt viktiga platserna som beskriver programmering av innehåll och hur kvaliteterna ska nås. Detta är underlag för projektering. Sociala och ekologiska och driftsmässiga kvaliteter säkras. Dessa ska stämmas av mot behov från tidigare dialoger etc.	Stadsbyggnadskontoret, Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, Älvstranden Utveckling	
Skylltning till målpunkter och information om tillfälliga/temporära platser finns redan under planerings och genomförandefasen och är tydlig, flexibel och flyttbar.	Trafikkontoret	
Bollplaner och odlingsplatser placerade på parkeringshusets tak ska vara tillgängliga för allmänheten utan avgifter eller krav på medlemskap.	Parkeringsbolaget	
Alla platser är namngivna och det finns en tydlig skyltning inom området och genom området så att boende och besökande enkelt kan orientera sig.	Trafikkontoret	
Alla vistelseytor på tak utformas för fullgod trygghet, t ex alternativa utgångar och god insyn (oavsett om de är privata eller allmänna).	Fastighetsägare som bygger platser på tak	
Platser i området är flexibla och möjlighet för att koppla in på el och vatten byggs för att möjliggöra tillfälliga aktiviteter.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret	
Sittplatser placeras ut med ett avstånd på max 25 meter.	Trafikkontoret	
Mikroklimatstudien används som utgångspunkt för att skapa lugna platser med utformning och funktion för lä.	Stadsbyggnadskontoret, Park- och naturförvaltningen	
Platser för rekreation och motion skapas på kajen och i östra parken.	Stadsbyggnadskontoret, Park- och naturförvaltningen	
Anläggning av lekplatser, aktivitets- och mötesplatser sker så att de finns tillgängliga inom 300 meter från alla delar av området.	Stadsbyggnadskontoret, Park- och naturförvaltningen	
Varje mötesplats har minst två funktioner, eller sociotopvärden, vilka kombineras på olika sätt på olika platser och med god spridning inom området.	Stadsbyggnadskontoret, Park- och naturförvaltningen	

Skolmiljöer		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Skolgårdar ska utvecklas med stimulerande lekmiljöer för att stärka barns motoriska och mentala utveckling genom ett varierat utbud av vegetation, lekredskap, odlingsmöjligheter och aktivitetsytor.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen, Stadsdelsförvaltningen	
Utformning av förskole- och skolgårdar ska nå en lekvärdesfaktor på tre. Stadens ramprogram föreskriver 35 m ² /barn, Planen medger att utemiljöer/friyta ska vara 15-20 m ² /barn.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen, Stadsdelsförvaltningen	
Inomhus och utomhusmiljöer ska utvecklas utifrån ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv med senast tillgängliga kunskap.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen, Stadsdelsförvaltningen	
Det ska vara möjligt att stänga av kvarteret närmast skolor och förskolor för fordonstrafik.	Trafikkontoret	
Utformning och byggnation av förskolor ska göras så att flexibilitet för framtida ombyggnation till skolor är möjlig till rimlig insats.	Verksamheterna, Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen	
Barn ges möjlighet till att medverka i utformningen och påverka skolmiljön.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen	
På skolgårdarna ska det finnas utrymme och tillräckligt jorddjup för vegetation och möjlighet till odling.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen	
Förskolornas gårdar bidrar med ekosystemtjänster och har en grönytefaktor om lägst 0,6.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen	
Utformningen av skolgårdar ska vara sådan att den fungerar även för annan typ av användning och för andra åldersgrupper utanför verksamhetens öppettider.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen	
Förskole- och skollokaler ska utvecklas så att delar kan samnyttjas genom att göras tillgängliga för andra ändamål efter stängning.	Lokalsekretariatet/ Lokalförvaltningen	

Ljud		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Bullermodellering sker för att identifiera platser där särskild planering av bulleråtgärder krävs. Undersökningar om upplevelsen av ljud inom området genomförs före, under och efter genomförandet av planen.	Stadsbyggnadskontoret	
En verktygslåda för ljudåtgärder tas fram och nyttjas vid utformningen av området. Verktygslådan innefattar även principer för hur ljud hanteras under byggskedet tas fram. Åtgärder kan testas i testlab för ljud före.	Trafikkontoret, byggaktörer	
Vid Järnvågsgatan genomförs tillägg till ljudmiljön (soundscaping), i den mån dessa kan förankras, som gör den mer attraktiv för att stärka stråkets överbyggning av trafikplatsen.	Trafikkontoret, byggaktörer	
Bullermodellering uppdateras för att kvalitetssäkra bullernivåerna vid skolor, förskolor och bostäder.	Stadsbyggnadskontoret	
Bullerskydd placeras tidigt på de platser de beskrivs i plankartan.	Trafikkontoret	
Dagsljus		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Dagsljusanalys tas fram på strukturnivå. De knyts sedan till ordinarie utvecklingsprocess för projektet och används i det vidare arbetet för att bevaka att mål och ambitionsnivåer konkretiseras och framtagna verktyg nyttjas.	Konsortiet, förvaltningar	
Slutsatserna från de genomförda analyserna dagsljus ska nyttjas vid exempelvis byggnadsutformning, placering av träd etc.	Byggaktörer, förvaltningar	
Vid projektering av kvarter ska särskild analys göras så att inte de identifierade viktiga platserna skuggas.	Byggaktörer	
Luft		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Projektet utreder hur miljö kvalitetsnormer klaras och hur stadens miljömål kring luftkvalitet nås på gårdar för skolor, förskolor och bostäder. Åtgärder utifrån utredning genomförs.	Miljöförvaltningen, Stadsbyggnadskontoret, byggaktörer	

Dagvatten och klimatanpassning		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Rekommendationer i dagvattenutredningen följs så långt detta är möjligt vid projektering av området och områdets byggnader.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, Kretslopp och vatten, byggaktörer	
Respektive part som anlägger grönskande miljöer arbetar enligt riktlinjerna ur ekosystemtjänstanalysen och bidrar till att förbättra nuläget	Park- och naturförvaltningen, byggaktörer	
En närmare analys av vilka funktioner som är viktiga med avseende på klimatanpassning genomförs.	Byggaktörer	
Ett älvkantsskydd mot översvämning byggs.	Stadsbyggnadskontoret	
Befintliga utlopp förses med backventiler och nya byggs med backventiler.	Stadsbyggnadskontoret	
Masthuggstorget och den östra parken byggs delvis nedsänka för att vara en del i skyfallshanteringen inom området. Samverkan sker med Platsbyggnad Kommersen.	Park- och naturförvaltningen	
Befintliga fastigheters spill- och dagvattenledningar ska där så är möjligt separeras.	Fastighetsägare	
Planteringar och gröna ytor i området ska bidra till dagvattenhanteringen.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	

Vy över Linnégatan från Järntorget i Göteborg

Grönytor med ekosystemtjänster		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Maximal grönyta ska tillskapas i syfte att införa ekologiska, hälsomässiga kvaliteter samt en resilient stadsmiljö. Riktvärden för grönytefaktor och prioriterade ekosystemtjänster är verktyg för konkretisering av ambitionsnivåerna.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	
Grönska längs ”gröna stråket” framförallt Masthamngatan ska prioriteras, både vad gäller allmän platsmark och fasader som vätte rot gatan. I detaljutformningen, t ex val av växter, måste hänsyn tas till mikroklimat och förutsättningar för växtlighetens överlevnad.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	
Växter som är rika på pollen och nektar väljs och insektsbon och holkar för fåglar, fladdermöss mm. placeras ut på genomtänkta platser. Bisamhällen placeras på tak.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	
Utred om värdefulla träd ska bevaras. Ledningsägare inom området ska samarbeta för att bevara träd vid nedläggnings- och underhållsarbeten.	Park- och naturförvaltningen	
Utred om sötvattenshabitat kan tillskapas i älven eller hamnkanalen.	Park- och naturförvaltningen	
Utred var grönska kan placeras för att bidra till bullermaskering och bullerdämpning.	Stadsbyggnadskontoret, Trafikkontoret, Miljöförvaltningen	
Träd placeras med hänsyn till luftkvalitet och luftväxling.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret	
Växter införskaffas tidigt och nyttjas på lämpliga platser under planerings och/eller genomförandeskedet. Växterna ska vara mobila och möjliga att flytta runt före det att de finner sin slutliga plats inom området.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	
Jorddjupet vid växtbäddar och på planerings- och odlingsytor ska vara fullgott och för ändamålet väl tilltaget. Jorddjup på bjälklag ska dimensioneras för fullvuxna större träd.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	
Vid utformning av växtytor och planteringar ska skötsel och driftsekonomi beaktas. Växter med lågintensiv skötsel bör väljas.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, byggaktörer	
Ovanpå p-huset i väst skapas plats och förutsättningar för urban odling.	Byggaktörer	

6.2 Mål 5 – På Masthuggskajen ska barn och unga kunna röra sig fritt, till fots och cykel mellan bostad, lek, förskola och skola

DET INNEBÄR ATT vi utvecklar platser och stråk för lek- och rekreation samt möjliggör för barn och unga att förflytta sig på ett tillgängligt och trafiksäkert sätt mellan vardagens målpunkter.

För att människor ska kunna leva i den täta staden med barn krävs att den centrala staden fungerar bra ur barn- och familjeperspektiv. Enligt Vision Älvstaden ska barnperspektivet genomsyra all stadsutveckling i Älvstaden.

För att barn ska kunna förstå sin värld, sitt sammanhang och dess rumslighet, samt kunna utvecklas motoriskt och socialt, behöver staden utformas utifrån barnets skala och erbjuda möjlighet till fysisk aktivitet och sociala nätverk nära barn och ungas hemmiljöer. Med för långa avstånd mellan barn och ungas målpunkter glesas de sociala nätverken ut och spontan interaktion och fysisk aktivitet i vardagen blir svårare. Lugnare miljöer vad gäller trafiktempo och flöden av människor behöver vävas in i staden för att erbjuda barnen goda uppväxtvillkor.

6.2.1 Barns rörelse i staden

Trafiksystemet på Masthuggskajen skapar en intensiv trafikmiljö och ett antal besvärliga vägkorsningar där både vuxna och barn kommer att ha svårighet att ta sig över. Detaljplanen rör inte på att minska barriärerna i området. Trafiken på Oscars-leden utgör riksintresse vilket försvårar bland annat minskning av trafikmängder och hastigheter. För att området ska vara tillgängligt för barn ska de ha lätt att röra sig mellan målpunkter som är viktiga i deras vardag på trygga vägar och stråk. Möjligheten för barn och unga att cykla till området från andra områden behöver säkerställas. Yngre barn har ett särskilt behov av utrymme för att ta sig fram med cykel. Pendelcykelstråket längs första Långgatan är ett exempel där cyklister håller höga hastigheter, vilket kan upplevas som osäkert och olämpligt för barn, men också för ovana cyklister. Masthamnsgatan utvecklas med lugnare trafiktempo som innebär att barn och unga kan röra sig friare. Hämtning och lämning vid förskolor är en kritisk punkt där farliga trafiksituationer kan uppstå. Alternativ som innebär att hämtning och lämning via gång och cykel är attraktivt blir viktigt vid områdets förskolor.

6.2.2 Målkonflikter och synergieffekter

Barns rörelse i staden står i stor målkonflikt med fordonstrafikens framkomlighet, både avseende hastigheter och infrastruktur som skapar barriärer. Stadspuls och stora flöden av människor som önskas ur flera andra perspektiv gynnar inte barnens rörelsemöjligheter. En målkonflikt finns mellan tillgänglighet för gods- och avfallslogistik på Masthamnsgatan som ska utformas med rörelsevänliga miljöer och för barn. Att utforma miljöer för barn har dock synergier med flera andra mål som tillgänglighet för andra grupper som tex äldre.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 5:

På Masthuggskajen ska barn och unga kunna röra sig fritt, till fots och cykel mellan bostad, lek, förskola och skola

Barns rörelse i staden		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Längs Masthamnsgatan skapas en gata där barns intressen, säkerhet och trygghet prioriteras i utformningen av gatusektionen. Bilar ges tillträde på barns och gåendes villkor.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret,	
Masthamnsgatan utformas till ett lek- och aktivitetsstråk i en medskapande designprocess tillsammans med och för barn och unga.	Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret,	
Särskilt fokus läggs på att skapa en säker passage för att möjliggöra fri rörelse från Masthamnsgatan till Östra parken, kajen och Skeppsbron, samt mot angränsande område väster om Masthamnsgatan. (till exempel genom parallella uppdrag/innovation). Om möjligt startas detta redan i genomförandetskedet.	Trafikkontoret	
Kartlägg tillsammans med barn- och unga deras målpunkter och rörelsemönster. Hastighetssäkra och gestalta passager över barriärer där det är möjligt så att Masthuggskajen integreras med närliggande områden ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Fokus på säkra skolvägar t ex upp till Oscar Fredrik skolan.	Trafikkontoret	
Prioritera säkra gångstråk och cykelangöringar i anslutning till förskolor framför bilparkering (samtidigt som handikapparkering säkras). Möjliggör för parkering/förvaring av cykelkärra/barnvagn.	Trafikkontoret	
Möjliggör för barn- och ungas cyklande genom att leda in barn och unga i lugnare cykelstråk.	Trafikkontoret	
Allmän plats, parker och gator i Masthuggskajen utformas med ett tydligt fokus på trygghet och jämlik tillgänglighet för alla, inklusive barn och personer med funktionsvariationer.	Trafikkontoret, Park- och naturförvaltningen	
Beakta barnperspektivet i utformningen av gods- och avfallslogistik som rör t ex Masthamnsgatan.	Kretslopp och vatten, Trafikkontoret	
Säkra och trygga skolvägar blir ett särskilt avsnitt i Kvalitetsprogrammet	Stadsbyggnadskontoret	
Barnkonsekvensanalysens* slutsatser integreras i Grön transportplan och i Trafikkontorets arbete med att ta fram Trafikförslag samt Park och Naturförvaltningens arbete med Parkförslag.	Trafikkontoret, Park- och naturförvaltningen	

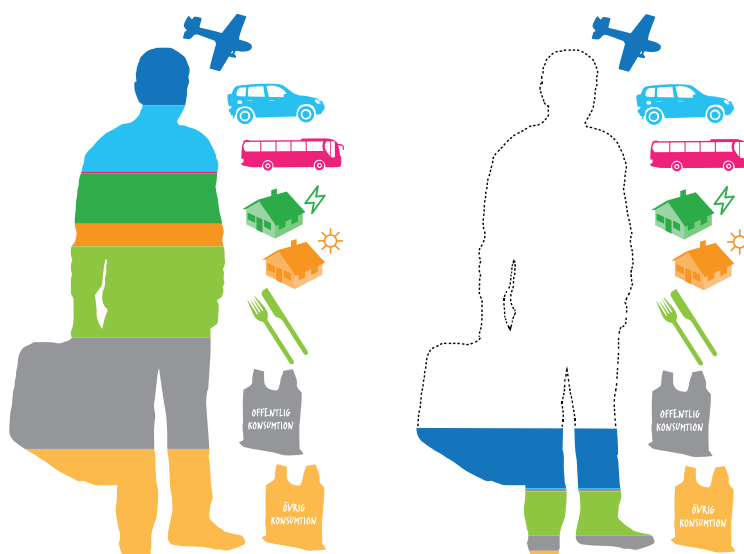
*Barnkonsekvensanalys Masthuggskajen, november 2016.

7 Främja hållbara livsstilar

Hållbara livsstilar innebär ett nytt sätt att tänka kring hur vi lever våra liv, hur vi konsumerar och hur vi organiserar vårt vardagsliv. Det handlar också om hur vi umgås och samarbetar med andra människor, utbildar och bygger identiteter. Hållbara livsstilar innebär en transformation av våra samhällen och att leva i harmoni med naturen och dess ekosystem⁵.

Hållbara livsstilar spänner över alla dimensioner av hållbarhet och det finns många synergier mellan kulturella, hälsomässiga, miljömässiga och ekonomiska aspekter. Det handlar om människors vardag, hur man bor och förflyttar sig, men också vad man äter och hur man spenderar sin fritid. Stadsutvecklingen måste skapa förutsättningar för människor att utveckla hållbara och klimatsmarta vanor. Staden behöver fyllas med infrastruktur och funktioner som gör det lätt och bekvämt att leva med mindre klimatavtryck. Masthuggskajen, med det centrala läget och de goda kommunikationer som finns där idag har goda förutsättningar, inte minst med tanke på områdets rika innehåll av kultur, samhällsengagerade organisationer, återbruk och second-hand-handel.

Göteborgs klimatmål utgår ifrån ett konsumtionsperspektiv⁶. Den hållbara nivån är satt till 1,9 ton koldioxidutsläppkvivalenter per invånare och år och ska vara uppnådd år 2050. Idag är den genomsnittlige göteborgarens utsläpp ungefär 8 ton, se figur.

5 Fritt översatt från FN:s ramprogram om hållbar konsumtion och produktion

6 Klimatstrategiskt program för Göteborg, 2014-09-04

På och till Masthuggskajen är det lättast att färdas till fots, cykel eller kollektivt.

6

Energiprestandan i nyproduktion på Masthuggskajen uppfyller Göteborgs klimatmål.

7

På Masthuggskajen är det enkelt att återbruka, spara energi, dela och låna.

8

Det är enkelt att leva och verka klimatsmart på Masthuggskajen.

9

7.1 Mål 6 – På och till Masthuggskajen är det lättast att färdas till fots, cykel eller kollektivt

DET INNEBÄR ATT vi utgår från ett resenärsperspektiv när vi utvecklar infrastrukturen och fyller Masthuggskajen med klimatsmarta och attraktiva lösningar för mobilitet och transport. Placering av funktioner som t ex fordonspooler och parkering ska stärka fotgängarflöden i området. Vi utvecklar modeller för samutnyttjande av dessa funktioner.

Masthuggskajen består idag till stor del av trafikytor och parkeringsytor där det bitvis är ottydligt hur var man ska gå och cykla och bitvis är kapaciteten är otillräcklig. Samtidigt passerar flera viktiga cykelpendlingsstråk genom stadsdelen. Masthuggskajen är väl försörjd med kollektivtrafik, särskilt vid knutpunkten Järntorget. Spårvagnstrafik och lokalbussar passerar området, och expressbussar stannar i anslutning till området. Stenpirens färjeläger för Älvsnabben är en kort promenad bort.

7.1.1 Personmobilitet

I utvecklingen av Masthuggskajen ska gång-, cykel- och kollektivtrafik prioriteras. Masthuggskajen ska ha gena, säkra och trygga stråk med god belysning, god orienterbarhet och skapa bra kopplingar till offentliga och privata målpunkter. Masthuggskajen ska underlätta hållbara transporter även till och mellan andra områden i staden. Detta görs dels genom att kollektivtrafikkopplingarna prioriteras i området, dels genom ett snabbt och gentpendelcykelnät. Ett tydligt barnperspektiv ska antas i planeringen av stråkens utformning. För att underlätta för och öka det hållbara resandet är hög tillgänglighet till hållbara alternativ och hög grad av upplevd enkelhet avgörande faktorer. Hållbara transporter måste placeras och utformas attraktivt för att utgöra förstahandsvalet för människornas resvanor.

I Masthuggskajens Kvalitetsprogram beskrivs kvaliteter som ska uppnås i utformningen gatumiljön⁷.

Masthuggskajen är utsett av Göteborgs stads Byggnadsnämnd att vara pilotprojekt för tillämpning av parkeringstal baserat på ”Trafikstrategi för en nära storstad” som antogs 2014. Utgångspunkten är en minskning av privatbilismen med 25 procent till år 2035 och en fördubbling av cykel och kollektivtrafikresor till samma år.

Färdmedelsfördelning i Masthuggskajen

Idag	Bil 24 %	Gång 40 %	Cykel 9 %	Kollektivt 27 %
År 2035	Bil 16 %	resten fördelat på gång, cykel och kollektivt		

Fotgängare och kollektivtrafikresenärer

Fotgängare är en förutsättning för stadsliv, trygghet, mänskliga möten och kommersiell handel. Trygga och gena gångvägar är grundläggande kvaliteter för att skapa starka fortgångarflöden. Viljan att gå en sträcka säkerställs genom

⁷ Kraven för utformning utgår ifrån Göteborg stads dokument Trafikstrategi för en nära storstad och Cykelprogram.

att utformning så som beläggning, möblering och belysning skapar och kommunicerar trygga gångstråk. För att skapa starka fotgängsflöden och öka möjligheten att gå behövs gena men också sammanhängande gångvägar där befintliga stråk logiskt knyter an till områdets tänkta gångvägsnät såväl inom området som till andra delar av staden. Starka fotgängsflöden skapas när ett stråk har en lokal betydelse som målpunkt och mötesplats samtidigt som stråket fyller en genomgående funktion, d.v.s. att människor passerar på väg till andra målpunkter och därmed ger underlag till stadsliv och verksamheter.

Trottoarer och gångvägar ska vara väl tilltagna för att ha kapacitet att klara att fler i framtiden väljer att resa kollektivt vilket bidrar till ökade gångflöden. Särskilt fokus ska läggas vid områdena kring och stråken till knutpunkterna: linbanestationen, Järntorget, Stenpiren och Masthuggstorget. För de som reser kollektivt är det också viktigt med god tillgänglighet och kort avstånd till kollektivtrafikhållplatser liksom tydlig skyltning och hållplatser utformade för upplevd trygghet och trivsel.

- Samtliga målpunkter ska vara väl sammankopplade med gångvägsnät som hänger ihop med omkringliggande områden
- Samtliga målpunkter inom området ska kunna nås med kollektivtrafik på ett enkelt och attraktivt sätt
- Gång- och cykelstråk till/från kollektivtrafikhållplatser, mötesplatser och målpunkter ska ha prioriterad belysning
- Barriäreffekter ska minimeras genom lägre trafikmängd, låg andel tung trafik, närmare gånghastighet på andra trafikslag, gatubredd och möjlighet att korsa breda gator i etapper

Cyklister

Trafikinфраstruktur och funktioner ska utformas för att underlätta och stödja cyklister i både vardagsresor och fritidsresor. Målet är att utformningen av cykelmiljöer i Masthuggskajen ska utgå ifrån att barn i 10–12 årsåldern ska kunna cykla på egen hand.

Framkomligheten för cyklister ska vara mycket god genom en finmaskig struktur av cykelbanor som kopplar samman målpunkter och knutpunkter inom och i omgivande områden. Sammanlänkningen med viktiga cykelspändlingstråk i staden är också viktig. För jämställda och jämlika cykelmöjligheter är trygghet, säkerhet, orienterbarhet och tillgänglighet nyckelfaktorer.

Cykelinfrastrukturen behöver vara utformad så att det går att cykla i olika hastigheter, att omkörning är möjligt och att det tydligt framgår vilken hastighet man förväntas ha som cyklist på respektive stråk. Omkörningsmöjligheter är särskilt viktiga ur ett barnperspektiv så att barn känner sig trygga att cykla i sin egen fart.

Bilister

Biltrafik ska ha tillgång och angöringsmöjlighet till samtliga byggnader inom området. Behovet att äga egen bil ska delvis ersättas med andra alternativ. Bilpooler är en viktig funktion som underlättar för boende och verksamma att använda bil de gånger det behövs.

7.1.2 Strategi för fordonsparkering

Cykelparkering med god kapacitet ska finnas för att möta det beräknade framtida behovet fram till 2035. Cykelparkeringar ska placeras i precis anslutning till målpunkter som fritidsanläggningar, kollektivtrafikknutpunkter och skolor, livsmedelsbutiker samt god tillgänglig till målpunkter för annan service, kultur och handel. Bilparkering samlokaliseras i gemensamma anläggningar, företrädesvis ovan jord. P-anläggningarna i Masthuggskajen ska avlasta behovet av markparkering i intilliggande delar av staden. P-anläggningarna blir yteffektiva och hög nyttjandegrad genom samutnyttjande med olika typer av användare.

- Bilparkering förläggs till gemensamma flexibla anläggningar företrädesvis ovan jord
- Modeller för samutnyttjande appliceras på all bilparkering
- Parkeringsplatser ska vara lättillgängliga för personer med särskilda behov samt för avlastning och leveranser
- Alla bostäder och arbetsplatser ska ha god kapacitet för cykelparkering
- Cykelparkeringar ska vara lättillgängliga, trygga, säkra och av god kvalitet

7.1.3 Målkonflikter och synergieffekter

Det finns en tydlig synergi mellan transportmålen och levande bottenvåningar om att service ska vara väl utbyggd och funktioner finns nära inom gång- och cykelavstånd. Prioriteringar vid t ex förskolor skapar också en säkrare trafikmiljö för barn vilket ligger i linje med målet om att barn ska kunna röra sig fritt mellan vardagens målpunkter. Andra synergier är att minskad biltrafik leder till bättre folkhälsa tack vare bättre luft, mindre buller och mer motion, samtidigt som det bidrar till uppfyllelse av klimatmålen.

Linbanan är ett projekt som drivs parallellt med utvecklingen av Masthuggskajen. Det är från början ett medborgar-initiativ som kom in via dialogen inför Göteborgs 400-årsjubileum som infaller år 2021.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 6:

På och till Masthuggskajen är det lättast att färdas till fots, cykel eller kollektivt

Personmobilitet		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Viktiga vardagsfunktioner såsom livsmedelsbutik, förskola, skola placeras med gångavstånd till kollektivtrafikhållplats.	Byggaktörer, Lokalförvaltningen, Stadsbyggnadskontoret	Uppföljning sker via uppföljningsprocess för Grön Transportplan och genom de aktörs-specifika handlingsplanerna samt bygglov.
Entréer och angöring på viktiga målpunkter anpassas i första hand för gående och cyklister.	Byggaktörer, Lokalförvaltningen, Trafikkontoret	
Avsiktsförklaring för Grön Transportplan signeras och biläggs relevanta avtal.	Trafikkontoret, Älvstranden	
En struktur för hur verkställandet av Grön Transportplan ska integreras i andra processer kopplat till genomförandet tas fram. Processen för kontinuerlig uppföljning av verkställandet startar.	Trafikkontoret	
100 bilpoolsbilar etableras successivt i området. God tillgänglighet ska vara säkerställd från första inflyttning.	Parkeringsbolaget	
Mobilitetslösningar för boende och verksamheter (tex fordonspooler) som syftar till att ersätta behov av egen bil, finns i tillräcklig kapacitet från första inflyttning i området och finansieras genom modell som beskrivs i avsiktsförklaringen för Grön Transportplan.	Byggaktörer, Parkeringsbolaget	
Parkering		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Varje fastighet förses med goda möjligheter för cykel-parkering även för lastcyklar, och funktioner som underlättar för cyklister såsom serviceplatser, omklädningsmöjligheter IKT-lösningar etc.	Byggaktörer	Uppföljning sker via uppföljningsprocess för Grön Transportplan och genom de aktörs-specifika handlingsplanerna samt bygglov.
Det finns parkeringsmöjligheter på allmän plats för lådcyklar med bra låsmöjligheter särskilt vid viktiga målpunkter.	Trafikkontoret	
Möjlighet för laddning av elbilar ska finnas i alla p-anläggningar.	Byggaktörer, Parkeringsbolaget	
Parkering för bilpooler ska vara de mest tillgängliga inom P-anläggningarna, på in/utfarts-plan och nära gångentréer.	Byggaktörer, Parkeringsbolaget	

7.2 Mål 7 – Energiprestandan i nyproduktionen på Masthuggskajen uppfyller Göteborgs klimatmål

DET INNEBÄR ATT energianvändningen begränsas, förnybar energi används och energiförsörjningen baseras på energibehov som den hållbara och funktionsblandade staden har. Viktiga delar blir byggnaders energiprestanda, system- och teknikval och beteendepåverkan.

Fastighetssektorn står för ca en tredjedel av Sveriges totala energianvändning och en stor andel av koldioxidutsläppen orsakas av energi som används i byggnader, oavsett om man räknar i materialens klimatpåverkan. I Masthuggskajen ska befintlig bebyggelse kompletteras med nya bostäder, skolor, kontor, hotell och andra verksamhetslokaler. Områdets centrala placering innebär att system för fjärrvärme, fjärrkyla och el är väl utbyggda och finns i direkt anslutning till de nya byggrätterna. Masthuggskajens energistrategi tar sin utgångspunkt i Klimatstrategiskt program för Göteborg. Masthuggskajen spelar därför en viktig roll för Göteborgs möjlighet att nå klimatmålen och möta framtiden på ett långsiktigt hållbart sätt.

7.2.1 Energianvändning och klimatpåverkan

Målet för energi och klimatpåverkan omfattar hela området, både befintlig och tillkommande bebyggelse. Den tillkommande bebyggelsen ska vara integrerad del i Göteborgs energisystem för att på systemnivå bidra till minsta möjliga klimatpåverkan. Med ett lågt energibehov i byggnaderna och förnybar energi kan klimatavtrycket för området minimeras. Med hjälp av digitalisering och uppkoppling mot informations- och kommunikationstjänster ges boende och verksamheter bästa möjliga kunskap om sina vanor och beteenden och får verktyg i vardagen för att minska sin energianvändning och klimatutsläpp.

Masthuggskajens energistrategi⁸ utgår ifrån helhetssyn och livscykelperspektiv och tar sikte på att bebyggelsen ska bidra till en hållbar utsläppsnivå enligt Göteborgs stads klimatstrategiska program med målår 2050. Genom att sikta mot det målet blir vägvalen viljestyrda och inte prognosstyrda. Med utgångspunkt i att en göteborgare i snitt endast kan bidra till utsläpp av 1,9 ton CO₂-ekvivalenter per år, är utrymmet för utsläpp orsakade av energianvändning i bebyggelsen i princip obefintligt. I det energistrategiska arbetet har beräkningar gjorts för att få fram vilken energiprestanda detta innebär för Masthuggskajens bebyggelse liksom vägval avseende energiförsörjning. Genom att prioritera fjärrvärme och fjärrkyla som energiförsörjningssystem i området skapas förutsättningar för att på lokal nivå fortsätta arbeta mot en minskad klimatpåverkan, även långt efter det att byggnaderna tagits i drift.

Nedan specificeras de beräknade energinivåer som bebyggelsen måste sikta mot för att Masthuggskajen ska klara att uppfylla hållbarhetsmålet:

- Bostäder 55 kWh/m² år
- Hotell 63 kWh/m² år
- Kontor 50 kWh/m² år
- En halvering av energianvändningen i befintlig bebyggelse

⁸ Färdigställs maj 2017.

Sammanfattning av energistrategin

- Lägsta klimatavtryck på systemnivå eftersträvas.
- Befintlig och nyttillkommande bebyggelse omfattas
- Fjärrvärme, fjärrkyla och el används och levereras med lågt klimatavtryck.
- Samverkan och öppen dialog mellan energileverantör och byggherrar ska ske med gemensamt ansvar för områdets måluppfyllelse.
- Incitamentsmodeller för solceller som t ex kan täcka behov för laddning av el-fordon ska arbetas fram.
- Modeller för att ta hänsyn till hög användning i tid och rum (p ga samutnyttjande av lokaler) ska utforskas vidare.
- Lösningar, incitament och kommunikation för beteendepåverkan av boende/brukare ska arbetas fram av och erbjudas av fastighetsägaren.
- Hantering av målkonflikter och synergieffekter ska beskrivas.

7.2.2 Målkonflikter och synergieffekter

En identifierad målkonflikt finns mellan gestaltningsmässiga önskemål från verksamheter/hyresgäster och behovet av att bygga energieffektiva klimatskal för att klara energi- och klimatmålen. Här måste långsiktighet mot klimatmålen väga tyngre än önskemål från enskilda verksamheter och dialog med potentiella hyresgäster om energinivåerna är viktiga i tidigt skede. En annan konflikt handlar om ytan på taken där solceller konkurrerar med flera andra användningsområden t ex gröna takterrasser. Det finns också flera synergier mellan energieffektiva byggnader och driftekniska aspekter samt inomhusmiljöaspekter i form av att det inte blir för varm eller kallt. En svår avvägning kan ibland vara mellan dagsljus och värmelast.

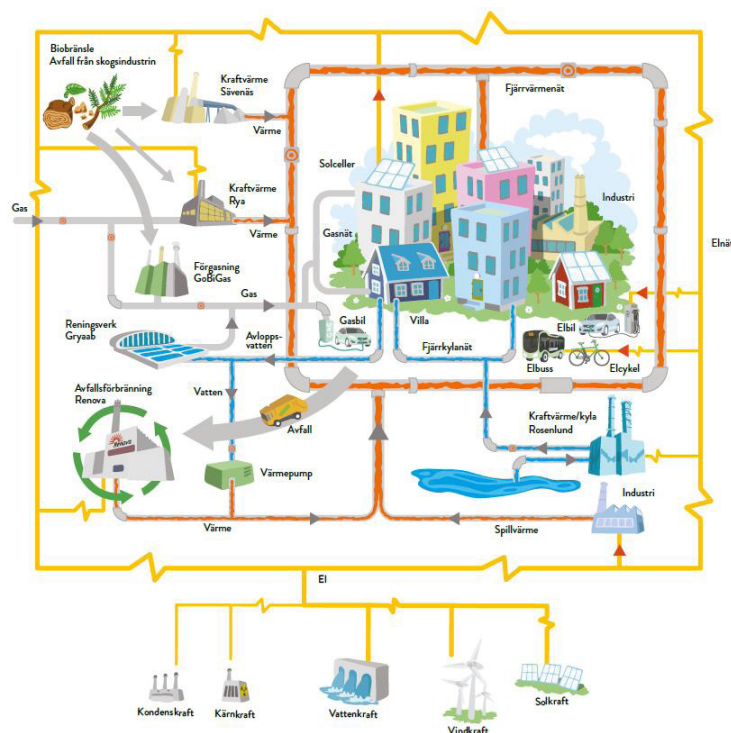

Illustration av energisystemet i Göteborg, bild: Göteborg Energi.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 7:

Energiprestandan i nyproduktionen på Masthuggskajen uppfyller Göteborgs klimatmål

Energianvändning		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
<p>Energistrategin för Masthuggskajen ska färdigställas med fördjupad analys av energinivåer för de olika bebyggelse typerna. Det fortsatta arbetet ska också omfatta hantering av målkonflikter med gestaltningen genom dialog med stadsbyggnadskontoret och omfatta hur samverkan mellan byggaktörer och Göteborg Energi ska se ut.</p> <p>De gemensamma målen och vägvalen i Energistrategin konkretiseras och implementeras i respektive projekt via aktörsspecifika handlingsplan. På så sätt kan kompetens och kreativitet som finns hos byggaktörer utnyttjas och bidra till lösningar.</p>	Byggaktörer, Älvstranden Utveckling, Göteborg Energi, Stadsbyggnadskontoret	
Fjärrvärme och fjärrkyla med lågt klimatavtryck ska levereras till bebyggelsen från att byggnaderna tas i bruk. En plan för hur klimatavtrycket successivt ska minimeras ska finnas.	Göteborg Energi	
Incitamentsstrukturer som syftar till att minimera boende/brukare användning av varmvatten och el ska finnas, t ex genom att kostnader bärs av boende och system för brukarpåverkan finns tillgängliga.	Byggaktörer	
Incitamentsstrukturer som syftar till att minimera fastighetsägarens energianvändning ska finnas, t ex genom att kostnader för byggnadens värme och kyla bärs av fastighetsägaren.	Byggaktörer	
Energianvändningen under byggtiden minimeras i respektive delprojekt såsom energieffektiv etablering, förnybar energi o s v. En ambition är att försöka få till fjärrvärme redan för byggskedet.	Byggaktörer, Göteborg Energi	
Materialval vid byggnation görs ur ett livscykelperspektiv där energianvändning för framtagande och destruering också beaktas. Gemensam kravställning för detta arbetas fram.	Byggaktörer	
Lösningar för lokal energiproduktion planeras in i området där det är lämpligt. Lösningar som exempelvis solel kan samsas med andra användningsområden som t ex bullerskydd, gröna tak.	Byggaktörer	

7.3 Mål 8 – På Masthuggskajen är det enkelt att återbruka, spara energi, dela och låna

DET INNEBÄR ATT vi skapar förutsättningar för och utvecklar stadsdelen med infrastruktur som underlättar och gör det attraktivt för invånarna att spara på resurser i vardagen, både vad gäller konsumtion av varor och tjänster, avfallshantering och energianvändning. Vi behöver också engagera aktörer som kan erbjuda tex delandetjänster, reparationer och försäljning av återbrukade produkter.

Ett klimatsmart liv handlar om att i vardagen vara medveten och fatta små beslut som bidrar till en minskad resursförbrukning. Sortering för återanvändning, materialåtervinning samt att motverka att produkter blir avfall genom att förlänga deras livslängd är viktiga delar i att förebygga avfall. Att i högre grad låna och dela istället för att köpa nytt och slänga minskar resursbehovet från produktion av konsumtionsvaror vilket minskar det ekologiska fotavtrycket.

7.3.1 Cirkulär ekonomi och delandetjänster

Masthuggskajen har idag ett unikt utbud av verksamheter och idéburna organisationer som erbjuder olika typer av delande-tjänster, återbuktjänster och reparationer. Områdets betydelse för utvecklingen av den cirkulära ekonomin i Göteborg är stor och därför ska utvecklingen av Masthuggskajen bygga vidare på och främja befintliga verksamheter så att de finns kvar på sikt, samt att nya tillkommer och kompletterar utbudet.

Att låna och dela minskar det ekologiska fotavtrycket

Ett klimatsmart liv handlar om att i vardagen vara medveten och fatta små beslut som bidrar till en minskad resursförbrukning.

Det offentliga rummet är utgångspunkten för det gemensamma livet i staden. Samutnyttjande av allmänna platser, där olika funktioner och intressen delar på utrymmet har varit en grundläggande strategi i planeringen av Masthuggskajen. Torgytor ska kunna fungera som tex evenemangsplatser, skridskobanor eller marknadsplatser. Skolgårdar och skolmiljöer som kök och slöjdsalar används av skolverksamheterna på dagarna och ska kunna nyttjas av exempelvis föreningsliv på eftermiddagar och kvällar.

- Befintliga verksamheter inom cirkulär ekonomi ska bevaras och stärkas, inklusive Kommersens verksamhet
- Nya utrymmen och lokaler för verksamheter med inriktning mot återbruk, delandetjänster ska skapas i dialog med verksamheterna för att säkra behov och möjligheter
- Alla byggaktörer ska ge goda förutsättningar för återbruk, reparation och delandekultur för boende och verksamma

7.3.2 Återvinning

Goda förutsättningar för enkel och lättillgänglig källsortering och avfallshantering är grundläggande för att främja hållbara livsstilar. Förutsättningar ska vara så goda att allt hushållsavfallet hålls till ett minimum och det mesta återvinns eller återbrukas i Masthuggskajen. En viktig faktor för att begränsa avfallsmängden och öka återvinningsgraden är närheten till miljö- och avfallsrum och att allt avfall och källsortering kan lämnas på samma plats. Därför är miljö- och avfallsrum med väl tilltaget antal fraktioner en grundförutsättning, både för att förebygga såväl boendes som verksamheters avfallsmängd.

- I området gäller fastighetsnära insamling med miljö- och avfallsrum i alla kvarter med väl tilltaget antal fraktioner baserat på behov utifrån boende och verksamheter
- Insamling av farligt avfall och grovavfall ska kunna ske utan privata bilresor
- Miljö- och avfallsrum samlokaliseras för att möjliggöra effektiv hämtning och mindre anspråk på bottenvåningarna
- För besökande i området är det lätt att sortera sitt avfall, även vid evenemang

7.3.3 Informations- och kommunikationstjänster (IKT)

IKT ska vara en självklar del i detaljutformning av stadsdelens infrastruktur. Den digitala teknikens möjligheter ska appliceras både på stadsdelsnivå och i respektive fastighet. Brukare av lokaler och bostäder ska på ett enkelt sätt kunna använda IKT i sin vardag för att kunna göra hållbara val till exempel vid planering av arbete och resor, för inköp av varor eller reglering av komfort. Lösningar ska utgå från ett användarperspektiv med resurs- och energieffektivitet i fokus.

För att minska den totala energianvändningen blir de boendes energianvändning viktig att minska. Genom IKT ska brukaren kunna påverka sin egen energianvändning. IKT lösningar och digitala plattformar är redan idag ett vedertaget verktyg för delandetjänster och det finns en mängd appar med konsumentinformation om miljösmarta val.

- Stadsdelen ska försörjas med fiber i väl tilltagen omfattning för att möta dagens och framtiden behov av uppkopplade produkter och tjänster
- Fiberinfrastruktur ska dras in i alla fastigheter och i största möjliga mån ha en neutral plattform som diverse leverantörer av media/digitala tjänster kan ansluta till
- Lösningar för smarta hem installeras i bostäderna för att underlätta för en låg energianvändning i vardagen.

7.3.4 Resurseffektivt och miljöanpassat byggande

Byggsektorn står för en tredjedel av Sveriges resursförbrukning och genererar stora mängder avfall varje år. Byggavfall är utpekat som en viktig resurs att primärt förebygga och sekundärt att återvinna och minimera mängden som hamnar på deponi. Materialval måste därför göras ur ett livscykelperspektiv där både produktion av materialet, miljöpåverkan under användarfasen och möjlighet till rivning och återvinning av byggnadsmaterialet tas i beaktande. Många byggnadsmaterial som betong, asfalt och stål medför också stora klimatpåverkande utsläpp. Livscykel- och resursbesparande åtgärder måste följa med genom hela processen från planering och projektering till produktion och förvaltning.

I Masthuggskajen har ett antal generella och specifika frågor identifierats som särskilt viktiga:

- Material och produkter ska vara giftfria och val ska ske utifrån ett livscykelperspektiv
- Möjlighet till återanvändning av massor inom området, särskilt vid utbyggnad av halvön
- Byggavfall ska så långt som möjligt förebyggas

7.3.5 Målkonflikter och synergieffekter

Det finns en målkonflikt mellan ytbehov för avfallshantering och ytbehov för andra ändamål, såsom levande bottenvåningar och ytor till cykelparkering i markplan. IKT har synergier med flera av målen båda vad gäller resor, energibesparing och delandekonomi. Byggande i betong bidrar med robusta byggnader men där material med hög klimatpåverkan i livscykeln används innebär det samtidigt en målkonflikt för den totala klimatbelastningen från den byggda miljön.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 8:

På Masthuggskajen är det enkelt att återbruka, spara energi, dela och låna

Cirkulär ekonomi och delandetjänster		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Plats avsätts för återbruk med möjlighet finns att låna exempelvis verktyg samt skänka saker för återbruk.	Byggaktörer	
Platser för återbrukande planeras och skapas i funktionsstråk för hållbara verksamheter och delandekultur.	Byggaktörer	
Återbrukande och delandekultur synliggörs i området redan under genomförandefasen genom temporära lösningar.	Byggaktörer	
Gestaltningen av torgytor och gaturum möjliggör flera användningsområden till exempel tillfälliga arrangemang eller försäljning.	Trafikkontoret, Park- och naturförvaltningen	
Möjligheterna att låna finns synliga i gaturummet, exempelvis fordonspooler.	Trafikkontoret, Park- och naturförvaltningen	
Avtal upprättas mellan kommunen och berörda fastighetsägare för att möjliggöra samutnyttjande av ytor på tak och förskole- och skolgårdar där så är möjligt, t ex på p-hustak.	Fastighetskontoret, Parkeringsbolaget, berörda fastighetsägare	
Parkeringshuset planeras flexibelt för att möjliggöra en eventuellt ändrad användning i framtiden.	Parkeringsbolaget	
Återvinning		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Fastighetsägare uppskattar sina avfallsmängder och dimensionerar återvinningsrum i fastigheten efter beräknat behov. Utgångspunkten är att allt vardagsavfall ska kunna lämnas i återvinningsrummen. Boende och verksamheter har företrädesvis separata återvinningsutrymmen.	Byggaktörer	
Kretslopp och vattens checklista att förebygga avfall i flerbostadshus, eller motsvarande, ska tillämpas.	Byggaktörer	
Sopkorgar på allmänna platser är utformade med sorteringsfunktion.	Park- och naturförvaltningen	

IKT		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Fiber byggs in i alla nya byggnader.	Byggaktörer, Trafikkontoret	
Det finns tekniska system som visualiserar hur mycket en individ eller grupp av individer (tex bostadsrättsförening, hyreshus, skola) återvunnit under en vald tidsperiod.	Byggaktörer	
Strategi för hur klimat-/miljö- och återbruksfrågorna kommuniceras till nyinflyttade i området tas fram samt tillhörande kommunikationsmaterial.	Byggaktörer	
Resurseffektivt byggande		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
En massbalansberäkning ska göras för området. Utbyggnaden av halvön ska studeras särskilt och olika alternativ jämföras för att genomföras på det sätt som är mest resurseffektivt och med fokus på hälsa, miljö och ekonomi.	Byggaktörer, Älvstranden Utveckling	
Byggnader projekteras så att materialen i byggnaderna på ett enkelt och kostnadseffektivt kan återanvändas vid rivning eller renovering så att avfallsmängden minimeras.	Byggaktörer	
Där det är lämpligt ska återbrukade byggmaterial användas vid uppförandet av byggnader i området.	Byggaktörer	
Material ska vara miljöanpassade och giftfria i linje med Göteborgs stads kemikalieplan. Material med minsta möjliga miljöpåverkan väljs och material dokumenteras i digital loggbok. Byggande aktör tar fram specifika krav och rutiner för materialval i sitt projekt.	Byggaktörer	
Samtliga byggnader ska tredjepartscertifieras enligt något av de vedertagna systemen Miljöbyggnad, Svanen, LEED eller BREEAM i syfte att kvalitetssäkra och följa upp miljöfrågor relaterade till byggnaderna.	Byggaktörer	

7.4 Mål 9 – Det är enkelt att leva och verka klimatsmart på Masthuggskajen

DET INNEBÄR ATT vardagens målpunkter och utbud samlas i en funktionsblandad stadsmiljö som minimerar behov av transporter för både boende och verksamma. När vi utvecklar stadsdelens innehåll finns särskilt fokus på upplevelser och tjänster vilket kan innebära aktörer med nya former av erbjudanden. Stadsmiljöns utformning främjar det lokala föreningslivet, kulturkonsumtion och inbjuder till motion och rekreation i närmiljön.

Ett brett utbud och hög tillgång till hållbara varor och tjänster underlättar för de som strävar efter en livsstil som har mindre negativ påvekan på miljön. Ju bättre tillgången är på tex återbrukade varor, ekologiska alternativ och vegetarisk mat, för att nämna några exempel, desto lättare är det för människor i allmänhet att välja de alternativen i sin vardag. Fritidens aktiviteter ska också erbjuda alternativ som inte kräver långa resor eller resurser. Kvartersodling, kultur-evenemang eller bara en promenad längs älven möjliggörs i Masthuggskajen.

Logistik för gods är en viktig faktor för att verksamheter i staden ska fungera. Göteborg är världsledande på klimatsmarta lösningar för citylogistik. Masthuggskajens utformning innebär en grundstruktur som är flexibel vilket gör att logistiklösningar kan införas och förändras efter behov.

Odling på Masthuggskajen.

7.4.1 Stöd till verksamheters hållbarhetsarbete

Det är företag, verksamheter och entreprenörer som ska fylla Masthuggskajen med sitt innehåll. I utvecklingen av Masthuggskajen ska öppna upp för verksamheter som har drivkraft och kan bidra med funktioner, tjänster och produkter som underlättar för konsumenterna att minska sitt ekologiska fotavtryck. Större arbetsplatser är viktiga förändringsagenter i omställningen till ett hållbart samhälle. På Masthuggskajen behövs arbetsplatser som främjar och driver hållbara vanor hos sina anställda. Fastighetsägare kan stötta sina hyresgästers arbete t ex genom att erbjuda gröna hyresavtal och genomföra kampanjer och aktiviteter inom diverse teman som kopplar till hållbara livsstilar.

7.4.2 Fritid, rekreation och odling

Fritidens aktiviteter har stor påverkan på de individuella klimatutsläppen. Genom att utforma Masthuggskajen med platser, innehåll och funktioner för en meningsfull och aktiv fritid ges invånare möjlighet att använda funktioner inom korta avstånd. Samutnyttjande av lokaler som nyttjas av skolor och företag på dagtid, eftersträvas där det är möjligt i syfte att förse föreningslivet med kvalitativa ytor för deras verksamhet. Att att öka utnyttjandet av den byggda miljön är också ett sätt att använda resurserna mer effektivt.

Stadsodling är en aktivitet med litet klimatavtryck som gynnar både social samvaro och biologisk mångfald. Odling möjliggör delande av resurser och har pedagogiska och hälsofrämjande effekter samtidigt som det kan bidra till att människor med olika bakgrund möts i ett gemensamt intresse. Genom odlingsplatser och synliggörande av ekosystemtjänster ges de boende möjlighet att lära sig mer om natur och ekosystem.

7.4.3 Logistik för gods och avfall

Masthuggskajen ska ha logistiklösningar som fungerar i den täta blandstaden och ger goda möjligheter att leverera och ta emot gods, varor, material och avfall. Logistiklösningarna ska vara anpassade till och stödja de levande bottenvåningarna, vara klimatneutrala, effektiva och gärna bullerfria. Kulturverksamheternas behov av specialleveranser och lastning/lossning under längre perioder ska särskilt beaktas i trafikplanering och reglering.

7.4.4 Målkonflikter och synergieffekter

Kopplat till urban odling finns många synergier t ex mellan biologisk mångfald och social samvaro samtidigt som det kan innebära en målkonflikt med annat som behöver yta. Citylogistiklösningar med elfordon eller cyklar har synergier både med att de tar mindre plats i stadsmiljön men också att de är bättre ur hälsoperspektivet vad gäller luftkvalitet och buller lokalt.

Övergripande handlingsplan med åtgärder för att nå mål 9:

Det är enkelt att leva och verka klimatsmart på Masthuggskajen

Hållbara verksamheter		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Utred vad som krävs för att boende ska kunna tänka sig bo mindre och analysera om åtgärder kan genomföras.	Byggaktörer	
Stora arbetsplatser bör ha ett aktivt hållbarhetsarbete och stödjas genom Gröna Hyresavtal.	Byggaktörer	
Verksamheter med driftkarafter att utveckla sina utbud, varor och tjänster till att bli mer hållbara ska främjas.	Byggaktörer	
Lokaler ska där det är möjligt utformas flexibla för att möjliggöra samutnyttjande mellan olika verksamheter över dygnet och året.	Byggaktörer, Lokalförvaltningen	
Fritid, rekreation, odling		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Det ska finnas platser planerade för stadsodling.	Byggaktörer	
Det ska finnas platser planerade för fritidsaktiviteter för olika åldrar och behov.	Byggaktörer	
Logistik		
Åtgärd	Ansvarig	Uppföljning
Fastigheterna ska vara väl utformade för att ta emot varuleveranser, gärna samordnat inom fastigheten vilket underlättar logistiken för verksamheterna.	Byggaktörer	
Bostäderna ska planeras för behov kopplat till för e-handel.	Byggaktörer	
Leveranser till fastigheterna ska ske med så liten negativ påverkan på stadsmiljön som möjligt och tex anpassas ur ett barnperspektiv med tex tidsreglering.	Trafikkontoret	

Dokumentlista

Barnkonsekvensanalys – Masthuggskajen. Detaljplan för blandad stadsbebyggelse vid Järnvägsgatan m.fl., ÅF konsult 2016

Belysningsprogram Södra Älvstranden, n.d.

Dialogprocess underlag för detaljplan, n.d. Göteborg, White arkitekter 2015

Gestaltungsprinciper, n.d.

Grön transportplan, n.d.

Idématrix, n.d. Göteborg.

Konsortiet, n.d. Strategi för levande bottenvåningar och stråk.

Konsortiet Masthuggskajen, n.d. Energistrategi för Masthuggskajen.

Konsortiet Masthuggskajen, n.d. PM – Strategi för socialt blandat boende.

Konstprogram Masthuggskajen, 2015. Göteborg. Göteborg Konst

Kvalitetsprogram för Masthuggskajen, n.d. Kanozi 2017

Ljudkvalitetsmål, n.d.

Strategisk plan platsbyggnad Kommersen, Älvstranden Utveckling 2017

Melica, 2015. Kulturmiljöunderlag Detaljplan för området kring Järnvägen (Underlag till detaljplan). Göteborg.

ÅF konsult, 2016a. Analys ekosystemtjänster Masthuggskajen. Hållbarhetstjänster: Kartläggning och identifiering av befintliga ekosystemtjänster. Göteborg.

ÅF konsult, 2016b. Analys grönytefaktor Masthuggskajen. Hållbarhetstjänster: Beräkning och rekommendationer för målvärden grönytefaktor. Göteborg.

Övriga dokument

Citylab Action Guide för hållbar stadsutveckling v1.0, n.d.

Göteborg Stad, 2014. Cykelplan för en nära storstad 2015-2025. Trafikkontoret, Göteborg.

Göteborg Stad, 2009. Översiktsplan för Göteborg. Göteborg Stad Stadsbyggnadskontoret.

Göteborg 2035. Trafikstrategi för en nära storstad, 2014. Trafikkontoret, Göteborg.

Vision Älvstaden, Göteborgs Stad kommunfullmäktige, 2012.

Deltagare

ANSVARIGA BESTÄLLARE

Åsa Vernersson, Älvstranden Utveckling AB
Adelina Lundell, Älvstranden Utveckling AB
Kristian Käll, Älvstranden Utveckling AB
Rune Arnesen, Älvstranden Utveckling AB

DELTAGARE FRÅN KONSORTIE

Riksbyggen

Therese Berg
Charlotta Brolin
Mikael Ahlén
Anders Johansson
Jan-Åke Johansson

NCC Property Development

Åsa Lindell
Ulrika Franzén
Anders Ljungberg
Emil Engelbrektsson

Folkets Hus

Johannes Öhrvik
Lina Lindqvist

Stena Fastigheter

Bodil Löfmark
Roger Asterholm
Micael Jansson
Mattias Westher

Elof Hansson Fastigheter

Daniel Holmén
Rolf Åkerman

KONSORTIEKOORDINATOR

Anna-Karin Eklund, Manynames AB

DELTAGARE FRÅN GÖTEBORGS STAD

Stadsbyggnadskontoret

Per Osvalds
Lena Hasselgren

Trafikkontoret

Daniel Sjölund
David Backelin

Park- och naturförvaltningen

Helen Svenstam

Stadsdelsförvaltningen Majorna-Linné

Ilona Stehn
Ida Carlsson

Miljöförvaltningen

Anna Wenstedt
Linda Svensson

Kretslopp och Vatten

Sofia Digerstedt
Peter Engström
Nina Wolf

Kulturförvaltningen

Andreas Roth
Cecilia Borgström Fäldt

Parkeringsbolaget

Sara-Linnea Östervall

Göteborg Energi

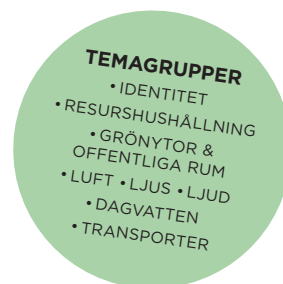
Björn Gustafsson

KONSULTGRUPP

Erica Svantesson, Urban Innovation (ansvarig)
Caroline Boström, Ramböll
Lars Johansson, Ramböll
Mikaela Ranweg, Ramböll
Anna Krook, ÅF
Therese Wernstedt, ÅF

Bilaga A

Tabell 2 Fördjupad beskrivning av de temagrupper som arbetade i planeringsfasen, deras ansvarsområden och bemanningen.

Tema	Arbetade med områdena	Deltagande roller/organisationer
Koordineringsgrupp	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinering och organisering av arbetet • Målkonflikter och synergier • Framdrift i teman • Kvalitetssäkring mot Citylab • Kontinuerlig kunskapsutveckling 	<ul style="list-style-type: none"> • Älvstrandens projektledare • Konsortiekoordinator • 3 processledare Citylab • Processledare social hållbarhet • Biträdande planhandläggare • Hållbarhetsstöd planprocessen • Ansvarig Citylab
Tema A Identitet	<ul style="list-style-type: none"> • Identitet • Levande bottenvåningar • Kulturvärden • Bebyggelse • Funktioner • Människor 	<ul style="list-style-type: none"> • Processledare social hållbarhet • Älvstranden (även processledare Citylab) • Koordinator, konsortiet • Strateg social hållbarhet, Riksbyggen • Fastighetschef, Folkets Hus • Fastighetsutvecklare, Elof Hansson Fastigheter • Kommunikatör, Folkets Hus • Utvecklingsledare Stadsdelsförvaltningen Majorna-Linné • Processledare, Göteborg Konst
Tema B Resurshushållning	<ul style="list-style-type: none"> • Energi • Konsumtion • Avfall • Återbruk • Materialval 	<ul style="list-style-type: none"> • Processledare Citylab • Hållbarhetsansvarig NCC PD • Utvecklingsledare Kretslopp och vatten • Klimatstrateger, Miljöförvaltningen • Strateg ekologisk hållbarhet, Riksbyggen • Fastighetsutvecklare, Stena Fastigheter • Processledare cirkulär ekonomi, Kretslopp och vatten
Tema C Grönytor & offentliga rum	<ul style="list-style-type: none"> • Platser • Stråk • Grönytor • Skolmiljöer (utomhus) 	<ul style="list-style-type: none"> • Samhällsplanerare, konsortiet • Landskapsarkitekt, Park och naturförvaltningen • Planarkitekt, Stadsbyggnadskontoret • Trafikplanerare, Trafikkontoret • Utvecklingsledare, Stadsdelsförvaltningen Majorna-Linné • VD, Folkets Hus • Fastighetsutvecklare, Stena Fastigheter
Tema D Luft	<ul style="list-style-type: none"> • Luftkvalitet 	<ul style="list-style-type: none"> • Processledare Citylab • Fastighetsutvecklare, Riksbyggen • Luftmiljöexpert, Miljöförvaltningen • Luftutredare, Miljöförvaltningen

<p>Tema E Ljus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dagsljus • Belysning 	<ul style="list-style-type: none"> • Processledare Citylab • Fastighetsutvecklare, Folkets Hus • Fastighetsutvecklare, Riksbyggen • Utvecklingsledare Stadsdelsförvaltningen • Processledare, Göteborg Konst • Belysningsexpert, Trafikkontoret
<p>Tema F Ljud</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ljudmiljö kvalitet • Buller 	<ul style="list-style-type: none"> • Processledare Citylab • Fastighetsutvecklare, Riksbyggen + arkitekt • Fastighetsutvecklare, Stena Fastigheter • Fastighetsutvecklare, Elof Hansson fastigheter + arkitekt • Planarkitekt, Stadsbyggnadskontoret • Ljudmiljöexpert, Miljöförvaltningen • Soundscape expertis?
<p>Tema G Dagvatten</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dagvattenhantering • Klimatanpassning • Vattenförsörjning 	<ul style="list-style-type: none"> • Processledare Citylab • Projektledare Älvstranden • Dagvattenexpert, Kretslopp och vatten • Biträdande planarkitekt, Stadsbyggnadskontoret
<p>Tema H Transporter</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Personmobilitet • Logistik för gods och avfall 	<ul style="list-style-type: none"> • Trafikplanerare, Trafikkontoret • Fastighetsutvecklare, Folkets Hus • Fastighetsutvecklare, Riksbyggen • Hållbarhetsexpert, Riksbyggen • Fastighetsutvecklare, NCC PD • Mobilitetsexpert, Den City • Ansvarig hållbar mobilitet, Trafikkontoret • Fastighetsutvecklare, Parkeringsbolaget

Hållbarhetsprogram Masthuggskajen

Beslutad i konsortiets styrgrupp 2017-06-01 med justering, justerad version från 2017-06-12 är del av detaljplanehandlingarna.

Bilder: Älvstranden Utveckling, Göteborgs stad, Kanozi arkitekter och Ramböll, där ej annat anges.
Grafisk form: Sara Sundin, Ramböll

